

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

Diplomová práce

Současná česká poezie a její didaktický potenciál

Contemporary Czech poetry – didactic potential

Matěj Špalek

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Štěpánka Klumparová, Ph.D.

Konzultant: PhDr. Josef Peterka, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: N ČJ – FJ (7504T215, 7504T217)

2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Současná česká poezie a její didaktický potenciál* vypracoval pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 9. prosince 2016

Matěj Špalek

Děkuji paní doktorce Štěpánce Klumparové za její vstřícnost, trpělivost a důvěru; děkuji jí za cenné rady, postřehy a za způsob, jakým vedla mé kroky na cestě současnou českou poezií.

Děkuji svojí Verunce za její ochotu trávit se mnou poetické večery a za uklidňující a teplé úsměvy, jež mi věnovala, kdykoli jsem je potřeboval.

A děkuji současným básníkům a básnírkám za verše, kterými obohacují naše životy.

...

*hodina modrá, do samoty polí
jdou první srnky tančit po sněhu.
kopýtky tkají vlákna příběhu,
který se nestal, ale přece bolí.*

...

Obsah

1.	Úvod	6
1.1.	Má poezie v literární výuce své opodstatnění?	6
1.1.1.	Poezii dnes nikdo nečte	6
1.2.	Cíle práce	6
2.	Současná poezie, <i>quo vadis</i> ?	8
2.1.	Krise české literatury: čtenáři, autoři, kritici a média	9
2.1.1.	Vyslovená otázka	9
2.1.2.	Kde je nějaký literární program?	10
2.1.3.	Básníci, vylezte z děr (a sneste se z oblohy)	10
2.1.4.	Poetické ghetto	11
2.1.5.	A závěr? Shrnutí a pár vlastních postřehů	12
2.2.	Angažovaná poezie	14
2.2.1.	Malý vhled do historie	14
2.2.2.	Co je vlastně angažovaná literatura?	16
2.2.3.	Angažovaná (,) nebo angažující?	17
2.2.4.	Shrnutí (na závěr)	18
2.3.	Vývojové tendence české poezie posledních pěti let	20
2.3.1.	Nejlepší české básně	20
2.3.2.	Krise poezie	21
2.3.3.	Básníci, čtenáři a způsob publikování	22
2.3.4.	Oralita	24
2.3.5.	Program vs. solitérství	24
2.3.6.	Lyrika x epika x konceptualismus	25
2.3.7.	Forma	28
2.3.8.	Závěrem	29
2.4.	Interpretace několika sbírek	31
2.4.1.	První setkání s angažovanou poezií	31

2.4.2.	Jonáš Zbořil: <i>Podolí</i>	35
2.4.3.	BRIKCIUS, Eugene: <i>Spouštění s milou</i>	37
2.4.4.	BUDDEUS, Ondřej: <i>rorýsy</i>	37
2.4.5.	FIŠER, Zbyněk: <i>Někde za Truchlovem</i>	38
2.4.6.	GRÖGEROVÁ, Bohumila: <i>Rukopis</i>	38
2.4.7.	HRUŠKA, Petr: <i>Darmata</i>	39
3.	Poezie, studenti a učitelé	41
3.1.	Výzkumy čtenářství Jaroslava Valy	42
3.1.1.	Charakteristika výzkumů	42
3.1.2.	Dílčí výsledky výzkumů	43
3.1.3.	Závěry	47
3.2.	Modelová hodina	49
3.2.1.	Evokace.....	49
3.2.2.	Uvědomění	51
3.2.3.	Reflexe.....	53
3.2.4.	Shrnutí na závěr.....	55
3.3.	Vztah učitelů k výuce současné poezie	56
3.3.1.	Zadání otázek a výsledky	56
3.3.2.	Závěr.....	60
3.3.3.	Pár slov na konec.....	62
4.	Závěr.....	63
4.1.1.	Cíl č. 1 a č. 2: zjistit, jakém stavu je současná poezie, a konkretizovat její vývojové tendence.	63
4.1.2.	Cíl č. 3 a č. 5: zjistit, jak se na výuku současné poezie dívají učitelé a jakým způsobem dnešní žáci a studenti vnímají poezii.	65
4.1.3.	Cíl č. 4: Vybrat text, který podrobím zkoušce, jak je schopný obstát u studentů posledního ročníku gymnázia.....	66
4.1.4.	Seznam zdrojů a použité literatury	68

1. Úvod

1.1. Má poezie v literární výuce své opodstatnění?

Ač se zdá být zamýšlení nad otázkou poezie v hodinách literatury zbytečné, není tomu tak. Tvrdit, že poezie byla vždy součástí literatury, a proto není důvod, aby z ní vypadla, je alibistické a zbabělé. Naopak je pro učitele v dnešní době velmi důležité umět si odpovědět, zda má poezie v životech našich školáků své opodstatnění. Pryč jsou doby, v nichž literatura udávala krok společenskému životu. Dnes vystřídala literaturu masová média v čele s internetem, knihy byly nahrazeny tablety a mobilními telefony. Máme se tedy stále snažit o vzkříšení poezie v životech mladé generace? A chceme se o to snažit?

1.1.1. Poezii dnes nikdo nečte

„Zeptáte-li se dnes studentů literatury, jestli čtou poezii, přihlásí se z třicetihlavého semináře jeden. (...) Najdete-li odvahu a ptáte se dále, zjistíte, že ji nečtou proto, že jí nerozumí.“¹ To jsou slova Miroslava Balaštica, literárního odborníka a vysokoškolského pedagoga, týkající se čtenářství poezie. A nejenže studenti neumějí verše dekodovat, dle Balašticových slov nevidí důvod, proč by poezii v dnešní době měli vůbec číst – poezie totiž „nebaví a neinformuje.“ Jestliže smysl poezie uniká studentům bohemistiky, u kterých, jak Balašтик říká, by se mělo předpokládat, že poezii číst budou, jak k ní mají (znovu)najít cestu ostatní lidé? Pro koho jsou určeny desítky knih a veršů, které každý rok vychází jak tištěné, tak na internetu? Pro samotné básníky?

1.2. Cíle práce

Literatura pracuje především s našimi emocemi, mluví s nimi, a tím i s námi samotnými. Vyvolává je a přiřazuje je ke zkušenostem, jež máme, jež si umíme představit. Pokud ale báseň vyjadřuje něco, co jsme nikdy nepoznali, mluví k nám jazykem, který neumíme. A my básni nemůžeme ani rozumět. Nejde jen o to, zda umím číst poezii, zda je naše generace schopna se zastavit a otevřít se metaforám a alegoriím, ale zda báseň mluví stejným jazykem jako já. Ta nejdůležitější otázka, na níž bych chtěl znát odpověď, zní: **Mají současné básně potenciál promlouvat k dnešním mladým lidem takovou silou a takovým jazykem, že jim budou studenti a studentky rozumět a budou mít chuť je číst?**

¹ Citace Miroslava Balaštica použité v úvodu pochází z rozhlasového vysílání (BALAŠTÍK, Miroslav. Vyprázdněný rituál. In: *Zelný rynek* [rozhlasový pořad]. ČRo Brno, 24. 4. 2015, 15:00. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/brno/zelnymrnek/_zprava/miroslav-balastik-cte-jeste-nekdo-poezii--1482505.

Abych si mohl odpovědět, je potřeba postupovat systematicky. Co je mými úkoly?

1. Zjistit, v jakém stavu je současná poezie.

Především na základě informací získaných z obsáhlé publikace *V souřadnicích mnohosti* zjistím, jaká jsou hlavní témata v diskusích o poezii a která utvářejí ráz dnešní podoby poezie. Dále si kladu za cíl zjistit, jestli stále vznikají básně, v jakém množství a zda jsou v očích literárních kritiků „hodnotné“.

2. Konkretizovat vývojové tendence poezie posledních pěti let.

Zajímá mne, jaké básně dnes vznikají, jací básníci a jaké básnířky je píšou. Jestli byly vysloveny nějaké literární programy, apod. Má-li se o aktuální poezii mluvit ve školách, je potřeba ji nějak uchopit, opřít se o nějaké informace. Avšak mým cílem není vytvořit teoretickou práci o vývoji současné poezie, pouze se informovat, zda lze nějaké tendence rozeznat. K tomu mi poslouží především závěrečné eseje antologií *Nejlepší české básně*.

3. Zjistit, jakým způsobem dnešní žáci a studenti vnímají poezii.

Abych mohl rozhodnout, jaké texty budou ke studentům nejvíce promlouvat, popř. jaké texty vybrat, potřebuji znát jejich čtenářské preference. Za tímto účelem jsem si vzal k ruce výzkumy Jaroslava Valy týkající se recepce poezie.

4. Vybrat text, který podrobím zkoušce, jak je schopný obstát u studentů posledního ročníku gymnázia.

Cílem je postavit jednu výukovou lekci založenou na práci se současným poetickým textem a vyzkoušet jeho didaktický potenciál ve třídě v hodině literatury. Výsledky zhodnotím a rozhodnu, zda byla práce užitečná a text funkční.

5. Zjistit, jak se na výuku současné poezie dívají gymnaziální učitelé.

Cílem je konkretizovat názory učitelů na současnou poezii na základě informací, jež získám z krátkého dotazníku. Faktem je, že se současná poezie učí málo, jestli vůbec. Potřebuji zjistit, proč tomu tak je a zda by nešlo tuto situaci nějak změnit.

Navracím se ke slově Miroslava Balaščíka, který nazývá poezii magickým rituálem; říká, že i on sám preferuje ty či ony autory, jejichž verše se ho dotýkají, „protože odkazují ke světu známému“. Balaščík mluví o „sdílení společného světa“. Tento svět má každý z nás, avšak nikdo nemůžeme znát všechna zákoutí, všechny cesty. Jen četbou je objevujeme, aniž bychom je hledali. Tak pojďme číst.

2. Současná poezie, quo vadis?

Časové rozmezí mnou zkoumané poezie jsem ohraničil rokem 2010 (respektive 2009, což je letopočet prvního vydání antologie *Nejlepší české básně 2009*) a rokem 2015. Rozsáhlá publikace *V souřadnicích mnohosti*² však do tohoto období nezasahuje, a tak jsem z ní mohl čerpat pouze ilustračně. Na posledních stranách úvodu o poezii ale mluví o dvou velikých debatách. Jedna z nich odstartovala na konci první dekády jednadvacátého století, druhá se prostředím poezie táhne už od devadesátých let a nyní se vynořila s velikou silou. Texty *V souřadnicích mnohosti* nabízely několik odkazů na články a diskuse, jež jsem si vyhledal (během jejich četby jsem narážel na další a další) a mohl jsem si udělat komplexní obrázek a pochopit kontext, v němž současná poezie žije.

² FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2410-7.

2.1. Krize české literatury: čtenáři, autoři, kritici a média

Lidská společnost se neustále vyvíjí a mění. Někdy k lepšímu a jindy k horšímu ve vztahu k tomu, co bylo. Ať tak, či onak, její jednotlivé složky jsou v každém okamžiku prověřovány, zda vývoji stačí, zda jsou schopny plnit své funkce, zda již nejsou zbytečné. Takové analýze byla v posledních letech podrobena pod pery českých literátů, literárních kritiků a publicistů i česká literatura. Dokázala udržet krok se společností? Anebo se snad ocitla v krizi? Pokud ano, je příčinou krize nechuť číst? Nepopularita tištěného slova a převzetí pozice jinými médii?

2.1.1. Vyslovená otázka

Přestože nevyslovená otázka byla nějakou dobu ve vzduchu, do konkrétních slov ji v roce 2008 oblékl Štefan Švec článkem *Krize české literatury*.³ Přesně, bez servítků, někdy až jízlivě prezentuje svůj názor, že česká literatura v krizi bezesporu je. Hlavní příčina netkví v nechuti českého publika číst (toto tvrzení je autorem dokonce odmítáno), nýbrž ve faktu, že si česká vysoká literatura nedokáže najít témata, která by českého čtenáře zaujala. Namísto feministických příběhů, které plnily knihy amerických spisovatelek před třiceti lety, či Vieweghovi zamotanému ve vlastních zpovědích o chřadnoucím těle a duši dají čtenáři přednost vysoké prozaické produkci světové, která se k nám dostane především díky našim úžasným překladatelům. Ani česká poezie nechvátá podle Švece dopředu mílovými kroky, ba naopak. Švec sice tvrdí, že „poezie neumírá, je skoro všude“⁴, avšak ihned dodává, že „kromě sbírek domácích básníků“⁵. Česká (tištěná) poezie je podle autora textu skoro neprodejná a sbírky dnešních básníků nečte nikdo mimo jejich blízkých. Pak se nemůžeme divit, že „básníky dneška kromě ghetta kritiků, redaktorů a vybraných akademiků bohemistických kateder nikdo nezná, zahrnuje v to ‚nikdo‘ i středoškolské učitelky češtiny.“⁶ Problémy české poezie jsou tedy dva: její neatraktivnost v očích veřejnosti (která si umí „najít, co stojí za přijetí“⁷) a neschopnost využít jiná než tištěná média.

Vedle výše zmíněného stojí za krizí české literární produkce podle Švece neschopná česká literární kritika, která se neprolíná se světovou, nepublikuje směrem do

³ ŠVEC, Štefan. *Krize české literatury. Britské listy: Deník o všem, o čem se v České republice příliš nemluví*. [online]. 31. 3. 2008 [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/39866.html>.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

světa a jež ustrnula na českém akademickém písečku, či české literární časopisy, které na rozdíl od světových neumí přitáhnout publikum. Avšak z článku je cítit jeden společný jmenovatel všech příčin: nechť a neochota českého člověka otevřít se světu.

2.1.2. Kde je nějaký literární program?

Na článek reagovali další znalci literárního světa majíce stejný, či opačný názor. Jakub Vaníček, redaktor rubriky Umění *Deníku Referendum*, esejista a recenzent literatury, přidal svůj názor článkem *krize? kritika? dějiny?*, který vyšel v časopise *Tvar* (Tvar, 2009, roč. XX, č. 8). Literární krizi zapojil do celkového kontextu soudobé civilizace a jejích současných „krizí“, ať už ekonomické, umělecké apod. Literární krize dle Vaníčka spočívá v silném akcentu dnešní doby na mnohostrannost názorů a myšlenek, kterou lze vulgárně nazvat „ve všem je jakási pravda, vše má svoji hodnotu či z jistého úhlu pohledu“ a jež se vmísila i do literární kritiky. Na rozdíl od Štefana Švece, který problém krize pojmenoval, přidává Jakub Vaníček návrh řešení: literární kritika by měla upustit od alibistických názorů a hodnotit a komentovat díla pod jasným, byť svázaným programem, který by vnesl řád a pravidla, jež by současné rozštěpenosti a mlhavosti literární tvorby dala jasné kontury: „Na rozdíl od dob dávno minulých nebyl v poslední dekádě vytyčen žádný kritický program, natož pak ucelená filozofická a uměnovědná koncepce, jež by postulovala a upřednostňovala některé hodnoty před jinými. [...] Kritika proto musí zvolit takový nástroj, který jí dovolí překonat problémy minulých let, přehoupnout se přes hluboký vryp postmoderny, v němž už skončil ne jeden kritik se svými sebevíce koherentními kritickými nároky.“⁸

2.1.3. Básníci, vylezte z děr (a sneste se z oblohy)

Další člověk, jenž říká ano, česká literatura, především poezie se nachází ve fázi krize, je Milan Děžinský. Titul jeho článku *Básníci, vylezte z děr* (HOST, 2008, roč. XXIV, č. 10) velmi dobře vyjádřil básníkovu stanovisko a v samém závěru se stal prosbou a zvoláním. Poezie v České republice není v krizi, protože by byla špatná či nekvalitní, ale především proto, že existuje mimo společnost, pod povrchem či ve vyšších sférách. Svůj názor dokládá na příkladu literárně poetického života, který je podle něj u nás téměř nulový (poslední velký festival *Poezie bez hranic* zanikl v roce 2004), zatímco v zahraničí je velmi často poezie aktérem společenského života (slovinský festival *Poezie a víno* plní náměstí malé vesnice Medany o dvou stech obyvatelích, na festival v kolumbijském

⁸ VANÍČEK, Jakub. *krize? kritika? dějiny?* Praha: Tvar, 2009, roč. XX, č. 8, s. 6. ISSN 0862-657.

Medellinu chodí stejný počet lidí jako na fotbal, ...). Děžinský se ptá, zda odlišný život poezie v jiných státech „souvisí nějak s naprostou jinakostí poezie, která se tam píše“⁹, či zda „našli snad ‚venku‘ básníci ten tajemný, u nás neznámý recept, jak oslovit masy“¹⁰, avšak záhy dodává, že nikoli. Vše vychází z faktu, že básníci dnešní doby neumí v současném prostředí žít a tvořit zároveň. Neumí čerpat ze síly médií a marketingu, které se na jednu stranu s uměním moc nemusí, ale na druhou stranu by se, když už mají takovou moc, měly umět využít. Ilustrací je podle Děžinského cena Magnesia Litera, která literární dění medializuje, ale její marketingový potenciál není využit: „o vítězi Magnesie Litery za poezii se kromě jednoho večera a snad následujícího dne už nikdy víc nedoslechneme.“¹¹ Naši básníci se bojí ukázat, děsí se médií, tvoří poezii elit, jež neumí mluvit s dnešními lidmi. A tak se může stát, „že pokud se nebudou snažit dnes, zítra po nich neštěkne ani pes.“¹²

2.1.4. Poetické ghetto

Básník Lubor Kasal v rozhovoru pro časopis Host (HOST, 2008, roč. XXIV, č. 10) vyjadřuje poněkud odlišné stanovisko. Přiznává, že se kolem české literatury krize motá, ale je to spíše krize literární kritiky a reflexe, respektive jejich autority: „Stejně jako se dnes najdou kvalitní básníci, najdou se i kvalitní kritici, ale jejich autorita je vepsí. Co zmůžou básníci? Šmudlají si něco na papír a pak to vydají — lhostejno, zda v knížce, na internetu nebo na CD. Pak ale musí někdo přijít a říct: Toto ano, proto a proto a proto! Toto ne, proto a proto! K tomu je ovšem kromě odborné způsobilosti zapotřebí i autorita, s níž se můžeme ztotožnit, či proti které se lze vymezovat.“¹³ Lubor Kasal nevidí problém v literární produkci, ale v jejím přijímání, a to nejen odborném, ale také veřejném. „Poezie se ovšem dneska číst neumí,“¹⁴ stěžuje si básník a zároveň dodává, že „abys rozuměl poezii, musíš znát její pravidla. [...] Naučit aspoň základům ‚pravidel poezie‘ by mělo být úkolem školy a pak také těch, kteří se mají zabývat osvětou, tedy médií. A obě tyto instituce zklamávají, zdá se mi, čím dál fatálněji.“¹⁵ Na druhou stranu odmítá, že by se měla literatura někomu přizpůsobovat. Říká, že přestože přijmeme, že se česká současná

⁹ DĚŽINSKÝ, Milan. *Básníci, vylezte z děr!*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. [online]. 2008 [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2008/9-2008/basnici-vylezte-z-der>.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ BALAŠTÍK, Miroslav a Lubor KASAL. *Literatura v čase zahradníků*. Brno: Host, 2008, č. 10, s. 6. ISSN 1211-9938.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

poezie nachází v ghettu (tvrzení vesměs negativní), „nebyla snad každá židovská čtvrť fakticky velkým obohacením celého města? Pokud jsou hranice propustné, je všechno v pořádku. Průsvih začne, až když je ghetto zvenčí uzavíráno s takovými těmi poznámkami ‚Já proti nim sice nic nemám, ale copak nedokážou pochopit, že se doba změnila?‘ — neklamné znamení, že pogrom je na spadnutí. Ghettu se omlacuje o hlavu, že si v nových poměrech dovoluje existovat — což jen dokazuje, že tu pořád není zbytečně.“¹⁶

Poslední důležitý střípek do mozaiky názorů patří např. Jakubovi Šofarovi v článku *Česká literatura v krizi?* (Právo 2009, č. 2, příloha Salon, č. 601, s. 2), v němž kritizuje touhu básníků po exkluzivitě a malou spolupráci se čtenářem. Toto téma postavilo proti sobě i Jiřího Trávnicka a Petra Krále. Zatímco první otevřeně přijímal čtenářsky přívětivé prózy, druhý odmítal jakékoli přizpůsobování literatury a podtrhával důležitost její exkluzivnosti.¹⁷

2.1.5. A závěr? Shrnutí a pár vlastních postřehů

Názory spisovatelů, kritiků a dalších, kteří mají pocit, že by jejich hlas měl být vyslyšen, se v leccčem různí, ale také prolínají. Vesměs cítím dva hlavní póly:

1. Česká současná poezie neumí žít v dnešní době. Stalo se z ní ghetto, které tvoří samo pro sebe a žije mimo společnost. Básníci píšou své texty elitářsky nemyslíce na potencionální čtenáře. Řešení? Více se otevřít čtenářům. Nabídnout jim atraktivní témata a nebát se využít potenciálu masových médií, protože tištěná poezie je přežitá.

2. Poezie musí zůstat exkluzivní, protože to je její podstata. Mělo by se změnit její prezentování, z něhož vyjde i změna přijímání poezie. Takové změny by měla iniciovat především odborná kritika. Jinými slovy v krizi není literární produkce, ale literární kritika, která si neví s literárními díly rady.

Abych neskončil jen a pouze negativně, uvědomme si, že hlavní boje se uskutečnili před pěti lety. Situace se pomalu mění, a to (dle soudů některých) k lepšímu. 16. prosince 2013 vyslovili tři čeští básníci Adam Borzič, Hugo Solařík a Jaromír Typlt v pořadu Artefakta názor, že česká poezie je v dnešní době ve velmi dobré kondici. Na otázku, jak si vede současná česká poezie Adam Borzič odpovídá, že „něco kulminuje, něco vře, něco se

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ ŠIKTANC, Karel a Karel Piorecký. *Nejlepší české básně 2009*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7294-335-7.

rodí,¹⁸ zatímco Jaromír Typlt přizvukuje a libuje si, že dnes „existuje něco jako básnická scéna, [...] v Praze se vytvořila hlavně kolem kavárny Fra, kde se lidé setkávají, kde se neustále něco děje a taková energie přitahuje zájem. A v tomto smyslu je situace jiná než před pěti lety.“¹⁹ Na druhou stranu je potřeba si uvědomit, že tuto pozitivní změnu hlásají sami autoři, veřejnost, kterou by mohl zastupovat pan Burian, moderátor pořadu, to vidí jinak, s čímž nemohu nesouhlasit. V kavárně Fra jsem navštívil na podzim dvě autorská čtení a z obou jsem si odnášel mimo jiné pocit, že ačkoli byly prostory plné, já jsem tam byl jediný nově příchozí člověk. Ostatní se znali: básníci, přátelé básníků, přátelé přátel, ale žádní zvědavci, kteří by přišli za neznámým kulturním zážitkem. A jestliže tam byli, bojím se, že se pro uzavřenost a jistou teatrálnost celé akce nevrátí. A je to škoda. A proto pokud chceme, aby byla literatura a poezie lidem přístupnější, což znamená jim jí v první řadě zprostředkovat, musíme se spolehnout mimo jiné na školu. V rozhovoru ji zmínil Lubor Kasal a o spojitosti školního prostředí a poezie mluvil i básník Petr Borkovec na besedě o nově vydané antologii nejlepších českých básní 2015.

¹⁸ Artefakta. TV, *ČT Art*, 16. 12. 2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10624468192-arte-fakta/213562227000046-arte-fakta-jana-buriana/>.

¹⁹ Tamtéž.

2.2. Angažovaná poezie

„Angažovaná literatura je negativní, utilitární, sloužící politice. Chybí jí poetická krása, kterou nahradila agitací a kýčovitostí,“ dozvídal jsem se často z reakcí svého okolí na otázku, co je angažovaná poezie, zda je dobrá nebo špatná, jaká témata může vyjadřovat apod. Zajímalo mne, zda se liší názory expertů na literaturu a nás, zástupců běžné společnosti, abych dokázal lépe pochopit diskusi, která byla odstartována ve své podstatě už v prvních letech naší republiky a která neskončila dodnes.

2.2.1. Malý vhled do historie

Pro co nejpřesněji pochopení toho, co se skrývá pod pojmem angažované literatury a jakým způsobem může fungovat, je nasnadě podívat se do historie literatury, přesněji řečeno na to, jak a jestli se literatura angažovala v dřívějších epochách naší kultury. Jak jsem nastínil v úvodu kapitoly a jak se ukáže dále, samotné slovo „angažovaný“ nabývá často v našich myslích pouze negativních či jinak zúžených konotací. Zjednodušeného náhledu na problematiku čehokoli bychom se (jako učitelé) měli vyvarovat, přestože musíme leckdy brát v potaz i nápady, myšlenky či názory nerelevantní. Chceme-li si udělat názor na přítomnost a funkci angažované literatury, pojďme se podívat, jak žila v minulosti. K tomuto účelu jsem vybral dva články, které se k tématu vyjadřují. Jde o texty Karla Pioreckého *Angažovaná literatura: souřadnice pojmu*²⁰ a Lubomíra Machaly *Obnovení svéprávnosti*²¹.

Z nich vyplývá, že angažované texty nejsou záležitostí dnešní doby. Podíváme-li se do minulosti české literatury, píše Piorecký, uvidíme bezpočet příkladů literatury, která preferovala nějaký zájem: „autor Dalimilovy kroniky toto dílo vytvořil jako politicky angažovanou epickou báseň formulující postoj soudobé šlechty; stará spirituální poezie pochopitelně nepostrádá klerikální angažmá ať už ve prospěch určitého křesťanského ideálu (např. středověká legendistika) či určité strany v církevním sporu (např. husitské duchovní písně); barokní poezie si tuto služebnou pozici uchovává a v Bridelově skladbě Co Bůh? Člověk? vyzývá k „práci na postoji“ tak, aby velikášství a namyšlenost bylo vystřídáno křesťanskou pokorou a vědomím lidské nicotnosti.“²² Národní obrození

²⁰ PIORECKÝ, Karel. Angažovaná poezie: souřadnice pojmu. *Psí víno*. [online]. 12. 10. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.psivino.cz/?p=207>.

²¹ MACHALA, Lubomír. Obnovení svéprávnosti. *Časopis HOST: Měsíčník pro literaturu a čtenáře*. [online]. 2004 [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/10-2004/obnoveni-svepravnosti>.

²² PIORECKÝ, Karel. Angažovaná poezie: souřadnice pojmu. *Psí víno*. [online]. 12. 10. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.psivino.cz/?p=207>.

angažovanými texty jen překypovalo: „v druhé polovině 19. století k národně mytologizujícímu angažmá přistupuje angažmá sociálně kritické – patrně třeba na Nerudově pojetí žánru balady, v němž na místo (erbenovského) porušení nadosobního řádu rozhýbává soukolí tragického osudu sociální skutečnost. Tato tendence vrcholí v politické lyrice Svatopluka Čecha, zejména ve sbírce *Písně otroka* (1895), která ve své době zarezonovala tak, že během necelého roku vyšla ve 24 vydáních. Politicky angažované verše jako bestseller, jehož další a další vydání si neobjednává nějaký mocenský hegemon, ale publikum! Dnes k neuvěření...“²³ Tato tradice byla narušena přelomem 19. a 20. století, během něhož se někteří autoři uzavřeli do „hudby pramenů a skrytých hlubin“. Na druhou stranu dala symbolistní a dekadentní literatura možnost vzniknout angažované literatuře v dnešním slova smyslu, což Piorecký dokazuje například přeměnou dekadenta Viktora Dyka v „pravicového konzervativce“ nebo Gellnerovým vysmíváním jeho charakteristickým „syrovým, bohémským gestem.“²⁴ Pozdější situace přicházející druhé světové války angažovala i spisovatele jako například Vladimíra Holana; do jeho poezie „pronikala během třicátých let konkrétní časová témata jen velmi pozvolna, zlom ovšem přinesl rok 1938.“²⁵ Angažovaná literatura po roce 1948 plně slouží režimu: její charakter je shodný s odbornou definicí *Slovníku literární teorie* (k problematice viz podkapitola Co je vlastně angažovaná literatura?). Tento fakt však neznamena, že by nevznikala literatura angažovaná na „druhém břehu“. Pro příklad uvádí Piorecký trapnou poezie a totální realismus Egona Bondyho a Iva Vodsedálka nebo myšlenky Vratislava Effenbergera, který se k tématu vyjádřil textem *Realita a poesie* (1969). Po roce 1989 se od konceptu angažované poezie, ať už byl a je jakýkoli, odvrátili téměř všichni literáti. Alespoň na poli tvůrčím. Pod pery literárních kritiků a teoretiků byly vlastnosti a funkce angažované literatury v porevoluční době formulovány nejprve pomalu, postupem času (především od roku 2008) však diskuse nabraly na obrátkách. Jedním z prvních, kteří se k tématu vyjádřili, byl spisovatel Jiří Kratochvíl, který spojení literatury a politiky v dnešní svobodné době odmítnul: „Není nic navzájem si vzdálenějšího než politika a literatura, a tyto dva prostory se dotýkají jen proto, aby literatura byla *snad* obranou individuální svobody před jakoukoliv politickou manipulací a *snad* obranou duše před jakkoliv inovovaným kolektivním duchem. A to je taky jediná ‚politická služba‘, kterou společnost

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

smí snad čekat od literatury.“²⁶ V roce 2002 Miroslav Balaščík²⁷ publikoval v časopise *Dokořán* článek *Literatura a politika*, v němž „použil v souvislosti s názory Jiřího Kratochvíla z počátku devadesátých let označení ‚past estetismu‘ a kritizoval lehkost, s níž se literáti zřekli ‚vlivu na kultivaci duchovního zázemí společnosti‘.“²⁸ O co víc se literatura první poloviny devadesátých let apolitizovala, tím rychlejší byl návrat potřeby vyjádřit se k politickému a společenskému dění na přelomu tisíciletí: „Trend rehabilitace literatury společensky angažované však dále sílil a prozatím vyvrcholil před parlamentními volbami v roce 2002, k čemuž možná přispěla i tzv. televizní krize z konce roku 2001. V krátkém čase tehdy byly vydány knihy, které dokonce inspirovaly seminář Obce spisovatelů, věnovaný dílům se společenským podtextem. Konkrétně šlo o prózy Pavla Vernera, Evy Kantůrkové, Miloše Urbana a Michala Viewegha.“²⁹

2.2.2. Co je vlastně angažovaná literatura?

2.2.2.1. Angažovaná literatura Západu a Východu

Termín „angažovaná literatura“ má v našich podmínkách veliký problém, který vyvěrá z dob minulého režimu. Celý východní blok v područí Sovětského svazu chápal angažovanou literaturu (poezii) jako „v podstatě totéž co stranickost či tendenčnost literatury; vědomý příklon tvůrce k určité ideologii a záměrná umělecká práce z jejího hlediska. Přes tuto příbuznost se stranickostí či tendenčností bývá pojem angažovanost odlišován a pocíťován jako širší, volnější, někdy vágnější.“³⁰ Angažovaná literatura je zatížena nutností sloužit vládnoucí ideji, což ji v očích „opozice“ značně zdiskreditovalo.

²⁶ KRATOCHVIL, Jiří. Česká literatura a politika. *Tvar: Literární týdeník*. Praha: Klub přátel Tvaru, 1993, č. 27-28, s. 1.

²⁷ Časopis *Host*, vyhlásil v roce 2003 anketu mezi mladými spisovateli a spisovatelkami o soudobé české poezii a jejím vztahu k angažovanosti. Její výsledky shrnuje, mimo jiné, Machalův článek.

²⁸ MACHALA, Lubomír. Obnovení svéprávnosti. *Časopis HOST: Měsíčník pro literaturu a čtenáře*. [online]. 2004 [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/10-2004/obnoveni-svepravnosti>.

²⁹ Tamtéž.

Knihy, které jsou Lubomírem Machalou dávány za příklad: Pavel Verner: *Kumprechtova broučkováda, Drama poslance Parlamentu České republiky na hoře Vítkově ve dnech 12. – 14. července L. P. 1420*; Eva Kantůrková: *Nečasův román*; Miloš Urban: *Hastrman, Paměti poslance parlamentu, Sexyromán*; Michal Viewegh: *Báječná léta s Klausem*.

³⁰ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. ISBN 22-141-84.

Karel Piorecký vybral citaci z tohoto díla zaprvé proto, že se podle něj i dnes jedná o jedinou práci v českém prostředí, která by definovala angažovanou poezii jako teoreticko-literární pojem, a zadruhé že je vysvětlení angažované literatury totožné s tím, jak byla chápána režimem před rokem 1989 (což není úplně překvapující) a jak je často chápána i dnes. V tomto kontextu je důležité připomenout *Encyklopedii literárních žánrů* (MOCNÁ, Dagmar a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.), která se k problému vztahu poezie a jejího angažování v politicko-společenské situaci také vyjadřuje, a to heslem Politická lyrika/poezie. Je pro mne zajímavé právě svým názvem, kterým se distancuje od problematiky názvosloví a přiznává vztah politiky a poezie. Mimo jiné přehledně a informativně podává

Jinak je tomu na Západě. Jako příklad chápání angažované literatury slouží Karlu Pioreckému článek *Angažovanost* Theodora W. Adorna, německého filosofa, kritika a estetika 20. století. Angažovaná literatura v jeho pojetí je vymezena třemi důležitými opozicemi: angažovanost stojící proti apolitičnosti umění a jeho tendenci schovat za pouhý estetismus; angažovanost stojící proti propagandě, jejíž texty slouží politice a jsou zmenšeny na pouhé „angažované psaní“,“³¹ tedy angažovanost nabízející mnohoznačnost názorů; a angažovanost stojící proti tendenčnosti, která má své utilitární cíle, jež angažovanost mění za práci na postoji čtenáře. Jinými slovy angažovaná literatura nabízí pluralitu postojů a názorů a cestu, kterou je potřeba při četbě urazit. Přese všechno se angažovaná literatura neschovává za zed' estetismu a je si vědoma svého účelu průvodcovství.

2.2.3. Angažovaná (,) nebo angažující?

„Angažovaná poezie je taková, která svým obsahem tematizuje konkrétní současné politické cíle a je při tom v jejich službách.“³² Píše český spisovatel Tomáš Gabriel ve svém článku *Ne angažovaná, ale angažující poezie*, který byl publikován v časopise *Kafe* a 21. března 2012 na internetové stránce *Literární.cz*. Je to poezie plná přítomnosti, aktuálních problémů, které čtenáři ukazuje, popisuje, a to vše dělá za nějakým účelem, jinými slovy má svoji funkci, kterou si plně uvědomuje. I proto Tomáš Gabriel nabízí pojem *angažující* poezie: taková poezie se sama ne vždy angažuje v problému, jenž ukazuje, ale angažuje především čtenáře, u kterého je navíc důležité, jak moc je ve svém nitru angažován, když přistupuje ke čtení, respektive nakolik si dokáže promítnout pocity a myšlenky vyvozené z básně do vlastního nitra. Avšak pozor! Pro Tomáše Gabriela není každá angažovaná poezie angažující: „Je možné začít na rovinu psát, že korupce je velmi neblahý nešvar spolu s lhostejností lidí v supermarketu. A lidé pochopí, i kdyby nechtěli, že s korupcí je třeba zatočit a že v supermarketech bychom se měli chovat více opravdově a přátelsky. Je ale také možné napsat Noc s Hamletem a probudit síly dřímající přímo v člověku, jeho sebeúctu, intelekt, touhu, které zdánlivě nemají vůbec nic společného se

historii politické lyriky a ukazuje, že taková poezie existovala „od pradávna“. Čímž nutně vyvolává myšlenku, že nemůže jen tak zaniknout. Podle mého názoru třeba kvůli tomu, že je jednoduše ve společnosti potřebná.

³¹ PIORECKÝ, Karel. *Angažovaná poezie: souřadnice pojmu*. Psí víno. [online]. 12. 10. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.psivino.cz/?p=207>.

³² GABRIEL, Tomáš. *Ne angažovaná, ale angažující poezie*. Literární.cz: Světová literatura živě. [online]. 21. 03. 2012 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/aktualni/clanky/ne-angazovana-ale-angazujici-poezie_8963.html#.VhuDxuyxpK5.

současným děním. Který z přístupů lépe *funguje*?“³³ Po přečtení článku se může zdát, že Tomáš Gabriela negativně kritizuje angažovanou poezii, ale to, co se autorovi na takové poezii nelíbí, je spíše její přímost, kterou užívá proto, aby dostatečně angažovala čtenáře: „angažovaná poezie [...] si zakládá na druhé funkci této přímosti: tou je sdělnost obsahu, který je potřeba dostat mezi lidi. [...] Čtenář je tak stavěn do role tupce, kterému nestačí vidět Boha v hořícím keři, ale který potřebuje jeho desatero černé na bílém.“³⁴

2.2.4. Shrnutí (na závěr)

Angažovaná literatura byla v historii nejen českého písemnictví často přítomna; sloužila politice, církvi, ideálům apod. Dnes má své odpůrce i zastánce, ale ať už ji spisovatelé a kritici chápou jakkoli (ukázal jsem ty nejvíce zastoupené pohledy), nemohou nepřijmout, že tady je. Existuje a svým bytím nenechá jeden list nepopsaný. Podle Pioreckého přesahuje i do popkultury, což dokazuje texty skupiny Nightwork či Tomáše Kluse (a jejich oblíbeností). Na druhou stranu existuje názor, že pojem angažované poezie je životaschopný až příliš: „jeho četnost totiž předbíhá samu básnickou praxi, která by zhmotňovala jeho význam. Až se zdá, že současná diskuse o angažované poezii je kompenzačním mechanismem kolektivního literárního vědomí, které v sobě nese zátěž nevyřešené obecnější otázky po vztahu literatury a politiky v posttotalitní společnosti.“³⁵

A co je pro mě angažovaná poezie? Angažovaná poezie odmítá čistý lartpourlartismus. Ano, je utilitární a sleduje nějaký cíl, ale není to pouhá služba politice či ideologii, na níž se angažovaná poezie někdy redukuje. To samozřejmě neznamená, že odmítá politická témata. Nikoli. Avšak nepředepisuje, pouze poukazuje, velmi často s ironickým nádechem a odstupem. Je to služba ideálům sebe sama a prostřednictvím toho pak i celé společnosti; je to angažování básníka v životě jeho čtenářů, kteří k jeho hlasu nejsou hluchí, a tím pádem angažování čtenářů samotných. I proto se mi líbí Gabrielův pojem „angažující poezie“, protože to, co báseň přináší, je angažované až ve chvíli, která přichází se čtenářovou interpretací a se spojením textu a čtenářových pocitů, názorů a myšlenek. Takové pojetí angažovanosti pojem angažované poezie (či obecně literatury) velmi rozšiřuje, ale zároveň můžeme říct, že obohacuje. Jestliže je za angažovaného básníka dnešní doby považován například Jan Těsnohlídek ml, o jehož sbírce *Rakovina* Jakub Vaníček v doslovu říká, že je to lekce radikálního realismu, proč bychom nemohli za

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ PIORECKÝ, Karel. Angažovaná poezie: souřadnice pojmu. *Psí víno*. [online]. 12. 10. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.psivino.cz/?p=207>.

angažované prohlásit také verše Zbyňka Fišera ze sbírky *Někde za Truchlovem*? A co verše Petra Hrušky? Já mám ve svém pohledu jasno – jakmile mne báseň pohne svým příběhem, díky němuž mé myšlenky přesáhnou konkrétní obsah textu a jdou k obecným souvislostem lidského bytí, pak jsem v takovém rozjímání básní angažován.

2.3. Vývojové tendence české poezie posledních pěti let

K objektivnímu zachycení vývoje poezie (stejně jako čehokoli jiného: historie, hudby, malířství, ideálů společnosti, apod.) je zapotřebí jedna důležitá věc: časový odstup. Nevím, jestli existuje přesné číslo, jež by udávalo čas potřebný k řádnému postižení hlavních změn v dané oblasti, ale jsem přesvědčen, že by to byla desetiletí. Rozhodně ne pouze několik let, či dokonce měsíců. A tak nemůže být překvapivé, že popsat vývoj poezie posledních pěti let je takřka nemožné. K tomuto názoru musely dojít (a ve své podstatě také došly) velké osobnosti literární historie, teorie i kritiky dnešní doby, které se poezií aktivně zabývají. A i já jsem tento fakt rychle pochopil. Chtěje popsat, kam se poezie posledních let ubírá, nemohl jsem najít žádnou odbornou publikaci, která by tento vývoj zachycovala. Pod ruku se mi naštěstí dostalo několik knih, které se tímto problémem nepřímo zabývaly; byly to ročenky vydávané nakladatelstvím Host *Nejlepší české básně*.

2.3.1. Nejlepší české básně

Inspirací pro *Nejlepší české básně* byl projekt amerického básníka Davida Lehmana, který přišel v roce 1988 s nápadem vydávat sbírku nejlepších básní daného roku. Jeho idea se ujala a *The Best American Poetry* je na světě více než čtvrt století stále ve stejné podobě. V nakladatelství Host se rozhodli schéma převzít – každý rok je určen jeden editor a jeden arbitr. Editor má za úkol přečíst veškerou básnickou produkci publikovanou v daném roce (resp. tu, jež vyšla od srpna jednoho roku do srpna roku následujícího) a předvybrat z ní určitý počet básní. Texty pošle arbitrovi, který z nich vybere finální počet básní (cca 40), zašle je zpět editorovi a nakonec napíše zamyšlení nad svou prací a svým vztahem k poezii, které ročenke vytváří jakýsi prolog. Editor básně uspořádá do antologie a na závěr napíše doslov, esej popisující literární produkci daného roku. Antologie mají řadu odpůrců i příznivců a doslovy neslouží jen k předání informací o básních, ale také k výměně názorů o funkci antologie, o jejích cílených, příjemcích, jakožto i o smyslu její existence. *Nejlepší české básně* vychází od roku 2009 na přelomu listopadu a prosince a funkce arbitra a editora je každý rok přiřazena někomu jinému.³⁶

Závěrečné eseje nabízejí zajímavé informace, které pro mne byly užitečné a jež jsem se rozhodl využít jako hlavní informační kanál. Jenže přestože jsou eseje desetistránkové a dohromady za sedm let existence *Nejlepších českých básní* by dohromady vytvořily základ pro slušnou publikaci, není to pro diplomovou práci málo?

³⁶ *Nejlepší české básně 2016* vznikaly pod taktovkou Víta Slívy a Jakuba Chrobáka. Jejich křest se bude konat 7. prosince.

Představují adekvátní informační zdroj? Neustále jsem si s touto myšlenkou pohrával, když v tom jsem narazil na zlatý poklad: v medailonu k editorce *Nejlepších českých básní 2012* Simoně Martínkové-Rackové bylo psáno, že autorka pracuje v rámci svého doktorského studia na závěrečné práci týkající se současné poezie. Paní Martínkové-Rackové jsem napsal a požádal ji o pomoc. Její odpověď³⁷ mne však trochu překvapila i uklidnila, protože mne odkázala na esej Olgy Stehlíkové uveřejněnou v *Nejlepších českých básních 2014*.

Jak bylo řečeno výše, je v tak krátkém úseku velmi obtížné objektivně obsáhnout něco, jako je *vývoj*, a proto jsem se rozhodl pojmut cíl této kapitoly jinak, a to určit, pojmenovat a vysvětlit ne *vývoj*, ale *základní tendence*, které bylo možno z názorů a textů editorů ročenek vyčíst. Opustil jsem myšlenku chronologického popisu situace a obrátil jsem se k výběru několika rysů, jež byly zdůrazněny téměř všemi autory antologií.

2.3.2. Krize poezie³⁸

Kolem roku 2009 se česká literatura brodila v řece krize. Alespoň podle kritiků a literárních odborníků. Vznikaly články, eseje, názory, polemiky s idejemi druhých a polemiky s polemikami. Jakým způsobem na sebe jednotlivé názory reagovaly, si všiml i Karel Piorecký, editor první ročenky *Nejlepší české básně 2009*. Připomněl Švecův text, jenž celou debatu odstartoval, uvedl Boháčovo „ghetto“, polemiku Ondřeje Buddeuse a Jakuba Řeháka anebo citoval text Jakuba Vaníčka, s nímž souhlasil se slovy, že: „konečně přestávají být slova jako *program*, *angažovanost* či *patos* pocíťována jako slova sprostá.“³⁹ Na druhé straně byla ve vzduchu otázka, zda krize trvá. Avšak odpověď Pioreckého byla negativní. Tvorba debutantů, tj. básníků a básniček vstupujících v roce 2009 do světa poezie nevykazuje velké známky krize poezie. A nejinak je tomu u autorů, kteří mají své debuty za sebou. Příkladem je Radek Malý, básník, jehož sbírka *Malá tma* byla oceněna Výroční cenou Nadace Českého literárního fondu. V jeho verších se snoubí jazyková a zvuková hravost, lyrické tóny a citlivost pro dnešní svět: „Vposledku nepromlouvají Malého básně svou virtuozitou a jazykovou vynalézavostí, ale napětím, které vychází

³⁷ Odpověď Simony Martínkové-Rackové: „Dobrý den, Matěji, moc se omlouvám, že odepisuju po takové době, ale byla jsem většinu léta pryč. Odkázala bych Vás v první řadě na velmi komplexní a v dobrém slova smyslu :-)) vyčerpávající studii mojí kamarádky a kolegyně Oliny Stehlíkové v ročence *Nejlepší české básně 2014*.“

³⁸ Veškeré sekundární texty uvedené v této podkapitole jsou citovány v jiné části mé práce nazvané *Krize poezie: čtenáři, autoři, kritici a média literatury: básníci*, (s. 9).

³⁹ PIORECKÝ, Karel a Karel Šiktanc. *Nejlepší české básně 2009*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7294-335-7. s. 115.

z konfliktu mezi klasickou lyrickou dikcí a obrazem současného světa, k němuž se lyrika už jakoby nehodí.“⁴⁰

Jak je možné, že v roce 2008 jsou literární servery a časopisy o literatuře plny textů o krizi poezie a rok na to vychází antologie, jejíž básně svojí kvalitou ukazují, že se o nějaké krizi poezie mluvit nedá? Možná že není v krizi sama poezie, „ale myšlení o ní. Jako by tu vládl stále ještě strach – strach z toho, že nám poezii někdo chce vzít a zotročit, zaúkolovat, svázat povinnostmi, které jsou jí cizí.“⁴¹ Piorecký končí svoji esej názorem, že možná je vyslovení problému a mluvení o krizi to nejlepší, co mohlo literaturu potkat – „hlasatelé krize poezii slouží. [...] A tedy: Aby poezie žila, ať žije krize poezie!“⁴²

Nejspíš měl Karel Piorecký pravdu, a jakmile se vyslovilo právě jméno krize poezie, okamžitě zmizela. Na prvních stranách své práce jsem krizi poezie věnoval celou kapitolu, v níž jsem uvedl názory básníků Adama Borziče či Jaromíra Typlta z roku 2013, kteří v pořadu Artefakta nadšeně mluvili o rušném životě české poezie. K tématu se navrácí Olga Stehlíková v *Nejlepších českých básních 2014*. „To, že ‚poezie žije‘, bývá identifikováno prostřednictvím *akčnosti*, *aktivity* osob s poezií spojených – *ožívání* poezie je definováno tím, kam básnění *proniká*, kde všude *získává nový prostor*, tím, že se stává trendy artem.“⁴³ Poezie se díky projektům jako Poezie do ulic! nebo Borkovcovu Veršomatu dostává do míst, kde bychom ji nečekali. Tato „popularizační snaha“⁴⁴ začíná drobnými „letákovými akcemi“, ale končí i samostatným okénkem na festivalu Colours of Ostrava. K „popularizaci“ poezie přispívají hojná autorská čtení, v nichž jsou dnes nejsystematičtější lidé kolem nakladatelství Fra. Večerní vystoupení jsou k dispozici na internetových stránkách kavárny Fra⁴⁵ ve zvukové podobě a přispívají tak k popularizaci poezie stejně jako další slibný projekt Radia Wave Liberatura.⁴⁶

2.3.3. Básníci, čtenáři a způsob publikování

Podle názorů odborníků vznikají rok co rok velmi kvalitní texty a je jich čím dál tím více, ale poezie se i přes to musí snažit upevnit své místo. Stále se potýká se stereotypním pohledem nás lidí na sebe samu jako na jedné straně elitářské umění, na

⁴⁰ Tamtéž, s. 116.

⁴¹ Tamtéž, s. 125.

⁴² Tamtéž.

⁴³ HRUŠKA, Petr a Olga Stehlíková. *Nejlepší české básně 2014*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7491-413-3, s. 101.

⁴⁴ Tamtéž, s. 101.

⁴⁵ Více informací na: <https://www.fra.cz/cafe-fra/>.

⁴⁶ Archiv pořadu a více informací na: <http://www.rozhlas.cz/radiowave/liberatura>.

straně druhé na zbytečnou činnost vznikající pod rukama „přecitlivělého básníka.“⁴⁷ Není to paradoxní? Pro jednoho je poezie umění elit, po druhého v dnešní době nepotřebný a překonaný kout literatury. Ať tak či onak, v básnickém prostředí vzniká velká propast vyvěrající z výše zmíněného; propast mezi počtem publikovaných textů a vydaných knih a jejich čtenáři. Olga Stehlíková uvádí pro ilustraci srovnání českého a britského básnického prostředí roku 2010: zatímco v České republice bylo v tomto roce vydáno téměř dvě stě básnických sbírek, v Británii hodnotila porota Forward Prize⁴⁸ 147 básnických knih a hlavní porotce k tomu číslu dodal, že je to na jeden rok a jednu zemi mnoho. A to v tomto množství nejsou zahrnuty texty usadivší se dnes v tak oblíbeném prostoru – na internetu.⁴⁹ A tak přestože je produkce poezie velká, její recepce nikoli. Internet, který na jedné straně umožňuje poezii žít mnohem intenzivněji a ve větším množství, nedovoluje, aby byla více přijímána. Byť se internet jen hemží básnickými texty, jejich množství a spletnost nedávají moc šancí ke zlepšení čtenářství poezie. Spíše čtenáře zahlcují, pokud se k nim tedy vůbec dostane: poezie je na internetu sice mnoho, ale s jejím nalezením jsou spojeny stejné problémy jako s jakýmikoli jinými informacemi. Je tedy nějaká jiná možnost, jak básnické texty ke čtenářům dostat? Jakub Řehák, editor *Nejlepších českých básní 2010*, dodává, že by možná pomohlo tisknout básně ve velkých časopisech a denících, aby se nejen ukázalo, že básně žijí, ale aby se také k recipientovi dostal jakýsi předvýběr textů. „Uveřejňování básní ve velkých denících jistě není samospasitelné, ale tyto noviny přeci jen určují obecný úzus, podle kterého věci vnímá širší skupina obyvatel.“⁵⁰ Nicméně sám vzápětí dodává, že v roce 2010 se básně tisknou nanejvýš v *Salonu Práva* a v *Kavárně MF Dnes*.

Ale nic není jednostranné. Internet je možná svou spletností pro čtenáře náročné médium, pro básníka (nejen) elektronické časopisy⁵¹ nabízí možnost rychle publikovat básně bez nutnosti vydat celou sbírku: „Právě v časopisech a na internetu bylo totiž možné číst i básně autorů, kterým již několik let nevyšla žádná sbírka (...) a také sledovat další

⁴⁷ BORKOVEC, Petr a Tomáš Gabriel. *Nejlepší české básně 2015*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-7491-555-0. s. 77.

⁴⁸ <http://www.forwardartsfoundation.org/forward-prizes-for-poetry/100-prized-poems-twenty-five-years-of-the-forward-prizes/>.

⁴⁹ Na internetu může publikovat každý a dochází tak k velké „laicizaci spisovatelství“. Je samozřejmé, že poezie, o níž se bavíme, je doménou seriózních serverů a literárních časopisů, ale je potřeba zmínit stránky typu písmák.cz či liter.cz, na něž může přispívat kdokoli.

⁵⁰ ŘEHÁK, Jakub a Miloslav Topinka. *Nejlepší české básně 2010*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7294-409-5. s. 124.

⁵¹ Mezi ty nejznámější stále patří Host (<http://casopis.hostbrno.cz>), Tvar (<http://itvar.cz>), Psí víno (<http://www.psivino.cz>) nebo A2 (<http://www.advojka.cz>).

vývoj nejvýraznějších debutantů,⁵² říká k této problematice Simona Martínková-Racková. Vezměme si například Petra Hrušku, který vydal sbírku *Darmata* v roce 2013, ale básně v ní obsažené (a tedy i postupný vznik textů) mohl čtenář sledovat díky literárním časopisům na internetu dříve. Důkazem toho je fakt, že básně z této sbírky byly zařazeny do *Nejlepších českých básní* v roce 2009, 2010 i 2011.

2.3.4. Oralita

Obliba poezie roste. Ale je to poezie v poněkud jiném hávu, než jsme byli zvyklí v posledních desetiletích. Autorská čtení, slam poetry apod.⁵³ mění způsob její konzumace a poezie sama mění svoji podstatu⁵⁴. Od intimního a individuálního způsobu přijímání básnických textů se přechází ke společnému diváckému konzumování. Poezie musí ven, na jeviště, a to společně s hudbou a obrazem. Olga Stehlíková však dodává, že už nestačí autorská čtení, na nichž autoři čtou své texty buď tak jednolitým hlasem, že nejde od sebe takřka rozeznat jednotlivé obrazy, anebo slabikují téměř jak prvňáčci. Spojení poezie a jiných druhů umění musí být profesionální a pro náročného diváka zábavné. Nemohu zapomenout na autorské čtení, které patřilo k prvním, které jsem navštívil: Kamil Bouška předčítal ze svých čerstvě vydaných *Hemisfér*, ale svým špatným interpretačním výkonem mě od dalších návštěv autorských čtení odradil. Má-li veřejné předčítání poezie nadchnout k dalšímu čtení, anebo v tomto případě k poslechu, musí být kvalitní nejen texty, ale také výkony interpretů.

2.3.5. Program vs. solitérství

Zpět ke krizi. Jedním z argumentů strany obhajující vládu krize poezie byla neexistence literárních programů. V roce 2009 vysvitla naděje. Karel Piorecký se pochvalně vyjadřuje ke sborníku *Fantasía*, jehož tvůrci, Adam Borzič, Petr Řehák a Kamil Bouška, vnesli do současné situace to, co bylo potřeba. V první řadě ucelený program, v jehož čele stojí nový patos a básník, který se „ve světě angažuje intenzitou celé bytosti.“⁵⁵ A v řadě druhé básnickou produkci, která chce „učinit první krok zpátky

⁵² MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Sto nejlepších českých básní 2012*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7294-701-0. s. 210.

⁵³ Pro více informací o slam poetry doporučuji tyto stránky: <http://www.slampoetry.cz>, <http://www.slamoviny.cz>, <http://poetryslam.com>.

⁵⁴ Mohlo by se zde říct, že poezie se navrácí ke svým kořenům. V prvopočátcích své existence byla předávána pouze ústně a sloužila jako stmelující a společenský prvek. Ale postupný vývoj udělal z poezie literaturu intimní, a to ve významu, že člověk s básní potřebuje mluvit sám, potřebuje s ní rozjímat v soukromí. Tento rys se dnes začíná měnit.

⁵⁵ PIORECKÝ, Karel a Karel Šiktanc. *Nejlepší české básně 2009*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7294-335-7. s. 114.

k lyričnosti lyriky a zároveň první krok kupředu k nalezení její nové podoby.⁵⁶ Bohužel *Fantasía* zůstala ve svém počínu sama a editoři každé další ročenky opakovali tvrzení, že uplynulý rok přál jen a pouze solitérům. Olga Stehlíková v roce 2014 píše: „Nejsou zde k vystopování soudržné básnické směry a uskupení, jež by se jednotně vyjadřovaly a o nichž by se takto dalo vyjádřit.“⁵⁷ Básnická scéna Česka je každý rok v posledních dvou desetiletích výsledkem koexistence mnoha tvůrčích individualit a jejich poetik. A aby toho nebylo málo, tak Wanda Heinrichová v roce 2013, tedy čtyři roky po vzniku skupiny, dodává, že i ta pověstná *Fantasía*, složená od počátku z tria Adam Borzič, Petr Řehák a Kamil Bouška, nestojí poeticky při sobě tak, jako když tvořila svůj programový text a proklamovala *nový patos a větší angažovanost ve smyslu silnějšího spojení se světem*: „Momentálně se však spíš zdá, že se ze skupiny staly tři básnické individuality, z nichž se původního ‚programu‘ stále nejvíc drží Adam Borzič. Petr Řehák se pravděpodobně nikdy k žádnému proudu vnitřně nepřikloní a psaní Kamila Boušky tíhne spíš k rysům tábora opačného.“⁵⁸

2.3.6. Lyrika x epika x konceptualismus

Nicméně člověk je tvor, který potřebuje mít jasno, nerad žije uprostřed chaosu, a tak se snaží i v na první pohled širém a divokém moři české poezie najít proudy, nebo chcete-li *tendence*, jež by mohl vyzdvihnout, i když to nejsou programy v pravém slova smyslu.

Básnickou scénou hýbou dva proudy: jeden konceptuální a experimentální, druhý nazvaný „centrální“⁵⁹ (*jinde prožitková*) lyrika.“⁶⁰ Centrální lyrikou Olga Stehlíková označuje básně lyrickoepické, či spíše epické, které vyprávějí příběhy z všedních míst (domů, barů, nádraží) a smutnému a tíživému osudu člověka se snaží dát nadčasovou platnost: „podaří-li se, říká se takové básni ‚báseň s přesahem‘ – ta, která *sahá* dál, než by měla dovolovat zdánlivá slabost jejích paží.“⁶¹ Za velký příklad s přídomkem stálice

⁵⁶ Tamtéž, s. 116.

⁵⁷ HRUŠKA, Petr a Olga Stehlíková. *Nejlepší české básně 2014*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7491-413-3., s. 97.

⁵⁸ HEINRICHOVÁ, Wanda a Ivan Wernisch. *Nejlepší české básně 2013*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7294-973-1. s. 148.

⁵⁹ Z jakého důvodu Olga Stehlíková použila adjektivum *centrální*, nevím. Nepodařilo se mi k němu dohledat žádné informace. Avšak ze způsobu, jakým o této tendenci píše, soudím, že *centrální* označuje něco ve smyslu *středního proudu*.

⁶⁰ HRUŠKA, Petr a Olga Stehlíková. *Nejlepší české básně 2014*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7491-413-3., s. 111.

⁶¹ Tamtéž, s. 111.

Stehlíková považuje „hruškovskou generaci.“⁶² Avšak je taková poezie dnes potřebná? *Konceptualisté* (dle Stehlíkové slovy Ondřeje Buddeuse) nešetří negativní kritikou: prožitková lyrika je „nepříjemně individualistická, (...) ‚otravný lyrismu‘ nedokáže otevřít průhledy tam, kam jsme ještě nedohlédli.“⁶³ Stehlíková přidává k výše zmíněným citátům Ondřeje Buddeuse i svá pozorování a říká, že centrální lyrika by mohla být nařčena z absence „sebekritiky, ze sebe prezentace, z trudné elegičnosti či vzteklého mrzoutství.“⁶⁴

Mohlo by se zdát, že pokud by centrální lyrika byla tím proudem vyčpělým, experiment znamená moderní a životadárnou platformu. Ale je to „skutečně tak, že zatímco ‚prožitková lyrika‘ realitu reflektuje, koncept ji zakládá?“⁶⁵ Stehlíková říká, že experiment ne vždy využívá svých možností (hravost, „jiskřivá tendence“, „vyzrálý intelekt“, jazyková kreativita“⁶⁶), a tak se stává, že nedostojí potenciálu ztvárnit „paradox, absurditu, humor.“⁶⁷ Experiment (nejen) v našem prostředí se navrácí a stejně jako v minulých dobách čerpá z „frustrace ze soudobého stavu slovesného umění, zklamání z jeho projevů a touha po znejistění konzervovaného.“⁶⁸

Velkou osobností současného konceptualismu je Ondřej Buddeus, jehož inspiraci bychom mohli hledat dle Wandy Heinrichové v konceptuální poezii Ameriky 60. let.⁶⁹ Buddeus v roce 2013 vydal sbírku *Rory'sy*, která vyšla sice jako druhá, ale je ve skutečnosti jeho prvotinou. Už v ní se objevují tóny experimentu – krásným příkladem může být samotná hra s názvem sbírky a grafikou obálky.⁷⁰ Velkým experimentálním projektem, za nímž stojí skupina autorů kolem časopisu *Psí víno* (tedy i Ondřej Buddeus), je trojjazyčný virtuální sborník *DISPLEJ.eu*. Projekt *displej.eu* je internetový, virtuální sborník sdružující a představující autory současné poezie z Česka, Slovenska a Německa. Správu nad ním drží časopisy *Psí víno* a *Randnummer*. „Výchozím bodem pro spolupráci se stala obsáhlá knižní příloha – stejnojmenná antologie –, která vyšla v říjnu 2014 jako příloha obou časopisů, tedy v ČR i v Německu. (...) Výbor doplňuje čtveřice kritických esejí Toma Bresemanna a Michaela Gratze (DE), Karla Pioreckého (ČR) a Jaroslava Šranka (SR). (...)“

⁶² Tamtéž, s. 111.

⁶³ Tamtéž, s. 112-113.

⁶⁴ Tamtéž, s. 114.

⁶⁵ Tamtéž, s. 115.

⁶⁶ Tamtéž, s. 116.

⁶⁷ Tamtéž, s. 116.

⁶⁸ Tamtéž, s. 117.

⁶⁹ HEINRICHOVÁ, Wanda a Ivan Wernisch. *Nejlepší české básně 2013*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7294-973-1. s. 142.

⁷⁰ Místo názvu sbírky je na obálce internetový odkaz goo.gl/A9ZuI, který čtenáře navádí, aby pochopil, proč se sbírka jmenuje *rory'sy*, a jak lze s tímto obrazem pracovat.

Nadto je displej.eu také platformou pro živou prezentaci současné básnické produkce všech tří zemí.⁷¹

2.3.6.1. *Inspirace zvenčí*

Básník byl vzhledem ke způsobu tvorby vždy vnímán dvěma způsoby – jako příjemce múzické inspirace, či jako tvůrce ovládající řemeslnou práci básnictví. V dnešní době podle Tomáše Gabriela druhá podoba opomíjena, a to přímo samotnými básníky. Ti se pokládají do rukou inspirace z okolního světa a bezmyšlenkovitě zaznamenávají to, co jim múza moderního světa nabídne. A tak se „nutkavě do básní vkrádají odposlechnuté útržky rozhovorů, objevené autentické texty z ‚reálu‘, ukázky nářečí atd. (Novotný, Fišer, Stehlíková, Juráčková, Borkovec, Ohnisko, Delog, Jedlička atd.), které vždy působí trochu jako švindl, jako nahrávání bodů něčemu, co je chytlavé z principu.“⁷² To, co nás obklopuje, dostává v novém světle až překvapivě mystickou podobu. Ještě dál jsou projekty, u nichž je otázkou, zda se ještě jedná o umění (Tomáš Miklica, Daniel Poláček: *Google poezie*,⁷³ *Recykliteratura*⁷⁴). Gabriel říká, že tito lidé se snaží „zůstat v kontaktu s dobou“, avšak spíše oceňuje ty, kteří vzdorují vytvářením svého osobitého autorského stylu a kteří se „snaží, aby doba zůstala v kontaktu s námi.“⁷⁵

Rozumím, co chce Gabriel svými výroky, jež jsem citoval, říct a částečně s ním souhlasím. Inspirace zvenčí má určité hranice a i já si kladu otázku, zda prosté zapsání částí dialogů odposlechnutých v tramvaji není už za ní, zda je to ještě tvůrčí činnost. Ale jako v každém umění ani v poezii nelze stanovit přesná pravidla. A navrátím-li se ke Gabrielovým argumentům a názorům odsoudivších projekty jako je *Google poezie*, nestaví na analogickém principu jako např. přesně před sto lety dadaismus? Další otázkou je, jak moc autoři těchto projektů tvrdí, že jde o poezii. Například *Recykliteratura* podle mého

⁷¹ Displej.eu – Současná poezie z Čech, Německa a Slovenska. *Českoněmecký fond budoucnosti*. [online]. 2014 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.fondbudoucnosti.cz/aktuality/projekty-mesice/2014/displej-eu-soucasna-poezie-z-cech-nemecka-a-slovenska-antologie>.

⁷² Tamtéž, s. 85.

⁷³ Google poezie je experimentální projekt, možná lépe řečeno dnes už poezie vznikající např. z různých hesel, jež lidé zadávají do google vyhledávače, anebo z automatických google prohlížečem nabízených výrazů. Více informací a ukázky textů na: <https://www.facebook.com/MilujemeGooglePoezii/>.

⁷⁴ Recykliteratura je projekt, v jehož rámci vznikají texty slevpováním starých fotografií a novinových výstřížků. Díky tomuto projektu vznikla nejen kniha, ale také divadelní představení. Na oficiální facebookové stránce se můžeme dočíst: „Jedná se o tvorbu příběhů kombinováním fotografií a textů nalezených v knihách a časopisech. Zatím vznikají krátké, často absurdní anekdoty nebo podivně znepokojující fragmenty. Ještě není jisté, jestli se pospojují v ucelený příběh. Všechno je zatím otevřené. Kolektivní dílo kolektivního autora.“ Více informací na: https://www.facebook.com/pg/recykliteratura/about/?ref=page_internal.

⁷⁵ BORKOVEC, Petr a Tomáš Gabriel. *Nejlepší české básně 2015*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-7491-555-0., s. 87.

soudu netvrdí, že tvoří poezii, ale svoji činnost staví na intertextovosti a jiném druhu tvůrčí činnosti.

2.3.7. Forma

I ve formě básně lze v poslední několika letech rozeznat dvě tendence. Co do rozsahu básně stojí proti sobě dlouhé poemý a minimalistické skladby. Explicitně se problematice formy současných básní vyjadřuje Simona Martínková-Racková: v roce 2012 se objevují dlouhé básně, poemý, z nichž ty nejdůležitější se najdou u Jakuba Řeháka, Petra Krále, Ondřeje Hanuse. Anebo Adama Borziče. „Jeho ambiciózní prvotinu *Rozevírání* řadím k zásadním událostem posledního roku.“⁷⁶ Na druhé straně stojí minimalistické skladby někdy jen o pár verších, mezi nejzdařilejší v roce 2012 patří ty vytvořené Miroslavem Fišmeisterem (*Barva času je žlutá*) a Romanem Szpukem (*Kámen v botě*).

„Reinkarnaci poemý“ v roce 2015 potvrzuje i Tomáš Gabriel. Někteří autoři se k ní přímo hlásí (Vladimír Mikeš: *Poemý*), jiní se nechávají ve svých sbírkách unášet jejími charakteristikami a jednotlivé básně balí do společného taktu – byť by mohly básně ve sbírkách fungovat tematicky i umělecky samy o sobě, básníci (např. dále zmínění Fišer a Iljašenko) z nich vytvoří celistvý příběh a sbírka jako celek přináší čtenáři další čtenářský zážitek. Marie Iljašenko (*Osip mří na jih*) epizodicky popisuje život ptáčka a podle Gabriela se stává tou, která do české poezie současnosti přináší „romantiku uměřenou a nesentimentální.“⁷⁷ Mistrně vytvořil příběh z jednotlivých básní i Zbyněk Fišer, jenž ve své sbírce *Někde za Truchlovem* dokázal „s nesnesitelnou lehkostí zveršovat nejprve zneužívání mladé dívky vlastními rodiči a potom vyvraždění celé vesnice.“⁷⁸ Čtenář při četbě plyne nad jednotlivými situacemi, které svoji tragičnost balí do lehké lyriky.

Vedle rozsahu básně stojí za zmínku dvojakost struktury verše. Být je pravdou, že většina autorů „s vyššími poetickými ambicemi“⁷⁹ volí psaní ve volném verši, vázaná řeč rozhodně není na ústupu. Za mistra pravidelného verše lze považovat Radka Malého, který k sobě slova řadí umným způsobem a bez potíží.

⁷⁶ MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Sto nejlepších českých básní 2012*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7294-701-0. s. 205.

⁷⁷ BORKOVEC, Petr a Tomáš Gabriel. *Nejlepší české básně 2015*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-7491-555-0. s. 95.

⁷⁸ Tamtéž, s. 96.

⁷⁹ MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Sto nejlepších českých básní 2012*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7294-701-0. s. 203.

K této tendenci se přiklání i Jakub Řehák: „České poezii myslím stále dominují básnické miniatury o desíti až třiceti verších, psané volným veršem s důrazem na intonaci a asonanci. Svědčí to o potřebě užívat básně především k osobně zabarvené reflexi.“⁸⁰ V menší míře vznikají sevřenější básnické celky a poezie psaná vázaným veršem. V takovém případě básníci dávají přednost formě „rýmovaného čtyřverší či sonetu. To je vlastní jednak starší či střední generaci (J. H. Krchovský, Radek Malý), ale také autorům mladším (Jiří Koten, Jonáš Hájek, Veronika Schelleová, Ondřej Hanus).“⁸¹

2.3.8. Závěrem

2.3.8.1. Charakter poezie

Básnický prostor se rozhodně otevírá čtenářům a publiku. Vychází stále více básnických knih a textů, a to nejen v tištěné podobě knižně či v časopisech, ale také virtuálně na internetu. Toto prostředí je dozajista výhodou díky rychlé publikaci a bezprostřední odezvě, ale snadnost způsobu zveřejňování textů zapříčiňuje špatnou orientaci v produkci. Poezie se prodírá z intimních prostor obývacích pokojů a křesel ven mezi větší počet lidí. Básnické texty jsou takřka konzumovány v podobě autorských čtení, slam poetry a podobných akcí.

2.3.8.2. Programy a poetiky

Charakteristikou poezie posledních let je neexistence společných programů. Kromě skupiny *Fantasía* nebyly vysloveny společné ideje, nebyl napsán manifest. Česká básnická literární sféra je složená z individualit, které samy o sobě mohou jednu poetiku uznávat a držet se jí, ale pořád je to poetika jednotlivce, ne skupiny. Na druhou stranu lze rozeznat několik tematicko-poetických tendencí. První z nich je experiment, ať už v podobě fónické poezie, kolektivního psaní či zaznamenávání vjemů z okolí. Básně jsou tvořeny útržky rozhovorů zaslechnutých v obchodech, v hromadné dopravě, texty obsahují novinové zprávy, titulky publicistických textů a svoji inspiraci nezatajují. Vedle experimentu stojí rozeznatelná lyricko-epická větev, často čerpající z všedních zážitků, z individuálních osudů a snažící se na zdánlivě banálním příběhu člověka vykreslit myšlenku či názor jdoucí za hranice času. Tyto básně mívají podobu zpovědi, odkrývají lidská trápení, mají milostnou či intimní tematiku, ale nebojí se ani silně expresivního líčení. Jednotliví autoři

⁸⁰ ŘEHÁK, Jakub a Miloslav Topinka. *Nejlepší české básně 2010*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7294-409-5, s. 125.

⁸¹ Tamtéž.

jsou jen těžko zařaditelní, někteří nepíší ani v jednom duchu, jiní publikují sbírky obsahující texty jednou směřující ke konceptualismu, podruhé zase k lyrické výpovědi.

2.3.8.3. *Forma*

Přestože je stále nejoblíbenější formou skladba o zhruba deseti až třiceti volných verších bez rýmu, jako tendence se jeví častější vytváření a) básní s pevnou strukturou (sonet) a pravidelným veršem, b) dlouhých sevřených poem, c) krátkých silně pointovaných čtyřverší.

2.4. Interpretace několika sbírek

Básnických textů, jež jsem přečetl, bylo doopravdy mnoho. Ale vrátím-li se k cílům pojmenovaným v úvodu práce, nestanovil jsem si úkol vytvořit sborník interpretací. Nicméně některé knihy mne velmi nadchly a měly by tu být. Nejrozsáhlejší část zabírá rozbor básní Jana Těsnohlídka ml. Na jeho textu jsem postavil svoji lekci, a proto by interpretace jeho díla měla být nejdůkladnější. Druhým formálně delším textem je interpretace sbírky *Podolí* Jonáše Zbořila. Vybral jsem ji, protože jsem cítil, že je mi generačně ze všech přečtených textů nejbližší. Kapitulu uzavírá několik krátkých odstavců, jež vznikly bezprostředně po četbě daných sbírek. Nejsou to interpretace, jen shluky myšlenek a pocitů, zato ty nejupřímnější.

2.4.1. První setkání s angažovanou poezií

Na plaveckých závodech se mi nedostával vzduch jen v jednu chvíli – když jsem stál na skokánku, díval se do klidné vody a čekal na hvizd startující rozplavbu. Jakmile se mé tělo a hlava ponořily pod hladinu, mohl jsem se konečně nadechnout. Na počátku této práce jsem stál také na pomyslném můstku, z něhož jsem skočil, a ponořil se do hlubin současné poezie. Tím můstkem byla publikace *V souřadnicích mnohosti* a kapitola o krizi literatury a o angažované poezii. Shlédnuv nepřeberné množství materiálu k prostudování, nemohl jsem se nadechnout, ale v okamžiku přečtení prvních článků jsem věděl, že to půjde. Diskuse o angažované poezii mě zaujala a já věděl, že si musím co nejdříve obstarat sbírky skupiny Fantasia, jejíž jméno bylo skloňováno v souvislosti s angažovaností ve všech pádech. Jaké bylo mé zklamání, že mi verše Adama Borziče nic neříkaly. Musel jsem čekat až na stránky sbírky Jana Těsnohlídka ml., abych se ujistil, že je mi angažovaná poezie doopravdy blízká, a abych si mohl odpovědět, co si pod tímto termínem představuji.

2.4.1.1. *Sbírky*⁸² Jana Těsnohlídka ml.

Násilí bez předsudků (2009), *Rakovina* (2011), *Ještě je co ztratit* (2013), to jsou tři básnické sbírky Jana Těsnohlídka ml. Každá z nich mluví trochu o něčem jiném, ale všechny stejnou řečí. V první sbírce je slyšitelná mladická revolta, která se silnou urgencí odkrývá osudy lidí, v pořadí třetí kniha básní nabízí oproti první jakousi životní bilanci, jež je v souvislosti s autorovým věkem v některých chvílích až pateticky úsměvná. *Rakovina*

⁸² V době tvoření práce Jan Těsnohlídek ml. připravoval k vydání čtvrtou sbírku *Hlavně zachraň sebe*, jejíž křest byl naplánován na 8. prosince 2016 v kavárně ZENIT.

stojí někde uprostřed a jen zdánlivě mluví o jednotlivcích, na jejich osudech spíše staví přímou kritiku společnosti.

Těsnohlídkův jazyk se v jednotlivých sbírkách příliš nemění. Je přerývavá, verše krátké, často graficky rozsypané, avšak ve své jednoduchosti o to naléhavější: „*něco se změnilo / něco / hnije a smrdí.*“⁸³ Jednotlivé texty jsou krátkými trojveršími (*jako každý zvíře*), stejně jako několikastránkovými skladbami (*nepřekážet*). Básně jsou oproštěny od metafor a velkých obrazů, nabízejí jen strohý popis skutečnosti, jež nás obklopuje. Navenek básník předkládá pouhá konstatování faktů: dozvídáme se, že „*v nákupním centru / je všechno v pořádku,*“⁸⁴ že „*na sídlišti se potkaly dvě paní,*“⁸⁵ že „*před výlohou stál / nechutnej bezdomovec*“⁸⁶ nebo že „*dnešní večer není jinej než ostatní večery.*“⁸⁷ Banální příběhy všedního dne ale cíleně odkrývají bolestná tajemství dnešní doby, nemoci společnosti, lidská utrpení.

2.4.1.2. *Letargie a otupělost*

Jsme lidé, kteří nemohou opustit cestu „osudu“, byť by sebevíc chtěli. Jsme determinováni naším prostředím a našimi skutky a jakékoli vzepření se tváří jen jako ubohá póza. Přestože chce dívka z básně *Na malým městě* utéct do Prahy od budoucnosti, která by ji v její domovině čekala, a začít nový život, stejně se jí to nepodaří a místo školy a kariéry ji čeká brzký rodinný život. Toužila „- *studovat architekturu! / - kreslit! / - modelovat! / - tvořit!*“ a místo toho „*mluví o mateřský / o svatbě / o tom jak je super / mít dvě děti.*“ A přitom na malém městě jsou „*dvě děti jako dvě kotvy do života.*“⁸⁸ Žijeme v letargii dnešní doby. Ne že bychom nemohli uniknout, my vlastně ani nechceme. Proč taky? Ano, „*mohlo by být líp / ale tak špatně ještě není.*“ Protože „*tady / se nic nestane / dnešní večer není jinej než ostatní večery a / zejtřejší // nejspíš taky nebude.*“

2.4.1.3. *Vězni systému*

Z čeho vyvěrá ona nemohoucnost vzepřít se chodu společnosti? Systém už postoupil do takové fáze samostatnosti a odloučenosti od lidských skutečných potřeb, že lidé nejsou schopni jeho fungování ovlivnit a stávají se jen loutkami. Situace, jež Těsnohlídek vykresluje, se dějí každý den v životě téměř každého z nás: nakupování, docházení do zaměstnání, večerní sledování zpráv. Avšak o Těsnohlídkových verších

⁸³ Rakovina: *Rakovina.*

⁸⁴ Rakovina: *Pohlednice z Prahy.*

⁸⁵ Rakovina: *Na sídlišti.*

⁸⁶ Rakovina: *Jeho poselství.*

⁸⁷ Rakovina: *Neříkej to.*

⁸⁸ Rakovina: *Na malým městě.*

nemohu říct, že by pouze kritizovaly konzum nebo prázdné životy kancelářských úředníků a manažerů, ony ukazují, jak zlo dnešní společnosti tahá za neviditelné nitky a dělá z lidí prázdné schránky, k nimž náleží číslo účtu, číslo občanky, ale nikoli duše. Média do nás perou nepřeborné množství nerelevantních informací, které nás udržují neustále v pocitu, že se dějí jen špatné věci, ale že je to vlastně normální a ti, kteří nám vládou, se snaží, aby bylo dobře, a jsou naší jedinou jistotou. Báseň *Hlavně žádnou paniku říkali ve zprávách* nás ujišťuje: „*hlavně žádnou paniku! / nějak to půjde! / dokud ještě důchodci dostávají důchody / nemůže / být tak zle!*“⁸⁹ Vždyť svět funguje tak, jak má, a i „*v nákupním centru / je všechno v pořádku // v poschodí plným restaurací je / u každého pultu dost lidí který / mají hlad // i peníze.*“⁹⁰ Jedna z nejmarkantnějších básní tohoto ražení je titulní báseň sbírky *Rakovina*. Snažení moderní doby, všechno, co je pro nás důležité, je chorobou lidské společnosti: „*všechny ty krásný / nové domy / ambiciózní / moderní architektura / to nejsou než strupy na kůži nemocného těla.*“ Bohužel před nemocí nejde utéct, jelikož už postoupila do té fáze, že „*tohle město / držej pohromadě dluhy / tohle město / držej pohromadě antidepressiva.*“ Naprosto zdrcující a až karikaturní obraz zakončují verše jak vystřižené z Kafkova *Procesu*: „*lidi na ulicích otvíraj a zavíraj pusy / jako by mluvili / ale neříkají nic // přejedený a prázdný / prázdný a přejedený // se míjej.*“⁹¹

2.4.1.4. Bezcitnost

Míjíme se nejen na ulicích, ale v přeneseném slova smyslu i v našem uvažování. Stalo se, že jsme přišli o tu nejelementárnější schopnost soucítění, že jsme otupěli vinou toho, co nás neustále obklopuje. Ignorance a lhostejnost vyvěrá z básně *Dovolená u moře*: skutečnost, že „*na balkáně / jsou ještě lidi / který zažili válku! // někdo jim zastřelil tatku nebo kamaráda / znásilnil sousedku / zbořil dům*“ je prostě fakt. Stejně jako to, že „*nepoznáš / který to jsou a který jsou ty co / jim to udělali.*“ Víme to, nebo to alespoň tušíme. Mělo by nás z toho mrazit? Mělo by nás to trápit? Minimálně bychom si to měli uvědomit a nepřejít to mávnutím ruky. Jenže přesně právě to děláme: „*koupím si od nich zmrzlinu / pronajmu byt.*“⁹²

2.4.1.5. Bilancování zkušeného člověka

Od revoltujícího a provokujícího „barda“ se ve sbírce *Ještě je co ztratit* přesouvá Těsnohlídek do poněkud odlišné podoby. Jazyk i grafika, jak již bylo řečeno, zůstávají

⁸⁹ *Rakovina: Hlavně žádnou paniku říkali ve zprávách.*

⁹⁰ *Rakovina: Pohlednice z Prahy.*

⁹¹ *Rakovina: Rakovina.*

⁹² *Rakovina: Dovolená u moře.*

stejně – krátké volné verše, metafor a nepřímých pojmenování poskrovnu, absence interpunkce, nespisovný jazyk. Všechno má své místo a dodává výpovědi na síle i autentičnosti. Z básní lze cítit pomíjivost lidského života, marnost snažení něčeho dosáhnout, něco změnit. Cyklická uzavřenost v lidském jednání, v soukromém soužití. Uvědomujeme si, že co bylo, nebylo jen dobré, ale i tak se uklidňujeme, že na to špatné zapomeneme a zůstanou jen pěkné vzpomínky; večer házíme za hlavu hádky, abychom mohli druhý den začít znovu, přestože víme, že to bude ještě horší, ale neumíme ten začarovaný kruh opustit: „*zítra ráno bude / nový den / nový den jako / nová šance / nová šance / si ublížit.*“⁹³

Staří přátelé, kteří se před lety zařekli, že se budou často vídat, po letech poznávají, že je všechno jinak. Téma ztráty a odcizení, trapná potřeba navázat – co bylo, už není, a i když bychom to chtěli, nelze zastavit proud času, a tak se marně snažíme tvářit se, že se nic neděje, a nevíme, jestli se odcizujeme navzájem, anebo sami sobě: „*jednou za rok / za dva tři roky / se potkáme (...) lituješ mě / lituju tě / něco říkáme / starší a opatrnější / cizí / si navzájem / cizí / sami sobě.*“⁹⁴

Poslední sbírka je intimní zpověď básníka zaznamenávající zážitky a chvíle, které plní náš život – dovolená, návštěva hospody, procházka městem na začátku jara – a osoby, s nimiž se snaží mluvit. Avšak všechno vyplňuje velké ticho. Lidé by si chtěli něco říct, ale nemohou, protože co bylo, je pryč. A i přes to se život zasekl v jakési mezihře, která se nikam neposouvá: „*líp / být snad ani nemusí / stačilo by / kdyby / bylo jinak.*“⁹⁵

2.4.1.6. Výrazná pointa

Básně Jana Těsnohlídky ml. jsou z velké části jen pouhým shlukem všednodenních zážitků, nic neříkajících tvrzení, která mají s poezií pramálo společného. Nespisovný jazyk často plný vulgarismů, žádná velká obrazná pojmenování, žádná rozšafná gesta, jen slepování a enumerace výroků člověka stěžujícího si na společnost. Avšak Jan Těsnohlídek má dvě velké zbraně, díky nimž dokáže z pouhého popisu skutečnosti vykouzlit tak naléhavá sdělení, a to ironii a výraznou pointu. Většinou jsou to poslední dvojverší, někdy jen pouhé slovo, které udělají například z vyprávění o cestách do Srbska nebo z pozorování venčeného psa tíživou pravdu života.

Jan Těsnohlídek ale neříká, vizte, jak ošklivě žijete, nespíte a něco udělejte. Jeho slova jsou prostým konstatováním bez sebemenšího moralizování. I přesto nutí

⁹³ Ještě je co ztratit: Nová šance.

⁹⁴ Ještě je co ztratit: Něco jsme ztratili.

⁹⁵ Ještě je co ztratit: Líp už nebude.

k zamyšlení, a to i ve chvílích lehké ironie, kterou vyvolávají. Je to je na nás, jak se textu postavíme, jak uchopíme svůj vlastní život, protože „autor, který se tak ostentativně staví mimo dobro a zlo, se nemůže spokojit s moralismem etiky. Jeho tvorba působí jen tehdy, představí-li před nás naše vlastní rozhodnutí, naši potřebu vyrovnat se s prostořekou krutostí.“⁹⁶

2.4.1.7. Těsnohlídkův potenciál

S klidným svědomím bych nemohl tvrdit, že je Těsnohlídkova poezie výborná. Sbírky obsahují verše a básně, které jsou dobré, ale také ty, jež jsou slabší. Co však můžu říct s naprostou jistotou, je to, že Těsnohlídkovy texty se na mne obrací mým vlastním jazykem. Jejich naléhavost, přímost a častá ironie by mohly imponovat i mladým studentům stejně tak, jak jazyk Krchovského promlouval ke studentům ve Valových výzkumech.

2.4.2. Jonáš Zbořil: *Podolí*⁹⁷

V básnické produkci posledních pěti let jsem narazil na mnoho básní i celých sbírek, které mne zaujaly (*Rorýsy* Ondřeje Buddeuse), které mne nadchly (*Rakovina* Jana Těsnohlídky), jejichž příběh mě pohltit (*Říkali jí Bendulka* Zbyňka Fišera nebo *Rukopis* Bohumily Grögerové) anebo které mi vykouzlily hravý usměv na rtech (*Spouštění s milou* Eugena Brikcia). Ale *Podolí* Jonáše Zbořila byla kniha, která ke mně mluvila, která našla můj vlastní jazyk. Jako první báseň se ke mně dostala *Hostivař* (vybrána do *Nejlepších českých básní 2009*) a já si říkal, že si musím přečíst celou sbírku.

2.4.2.1. Zpověď dítěte svého věku

Sbírka je konfesí mladého člověka, který se potácí mezi dvěma světy, mezi dvěma etapami života – dětstvím a dospělostí. Ale ne proto, že by nebyl schopen vystoupit ze světa bezstarostnosti a chvil bez zodpovědnosti. To, co mu neumožňuje přejít most na druhou stranu, jsou nezodpovězené otázky, nevyřešené konflikty v něm samém: „promiňte nedorozuměním jsem / zaslechl své dětství.“ Mnoha básněmi se prolíná motiv samoty. Ale ne té viditelné, je to samota vnitřní, která dokáže člověka posunout na míle daleko, přestože je od druhého jen metr. I v básních, v nichž je lyrický subjekt s někým dalším, není nikdo z přítomných schopen slov: „už sedím vpředu / a víc umím být zticha //

⁹⁶ Jakub Vaníček v doslovu ke knize *Rakovina*, str. 44

⁹⁷ ZBOŘIL, Jonáš. *Podolí*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-975-5.

skřípnutí spojky nebo odbrzdění / ještě dlouho cesta vpřed.“ Oba bydlí v tomtéž bytě, žijí spolu, ale *nejdou* spolu, a tak když „ve svém pokoji tiše chodím / někdy omylem šlápnu / dovnitř tvé tmy.“ A v básni *Kontinent* se čtenář dozvídá, že „trik samoty je v tom / že na rozdíl od bolesti / nijak nechutná.“

2.4.2.2. Rodina a prostředí

Zbořilovými básněmi prochází jeho matka. Čtenář se s ní setkává nejčastěji, když chodila se svými dvěma syny plavat do podolského bazénu, ale dozvídá se i o jejich posledních chvílích a o tom, jak zemřela. Básně jsou intimnější, čím víc jsou Zbořilovy verše zkratkovité. Zaujal mě způsob, jak lyrický subjekt o matce mluví, stejně jako fakt, že se téma vztahu matky a syna objevuje u mladého básníka. Mohli bychom jej čekat v básních zkušeného člověka, jenž má za sebou dlouhý život, který bilancuje. Ale v textech mladého člověka, jemuž matka ještě neměla odejít, jsou obrazy o to naléhavější. S dvěma syny a jejich matkou se čtenář setkává především v prozaických reminiscencích odehrávajících se v podolském bazénu. Lidé se v něm míjejí a mlčky plavou (znovu se vrací motiv „kolektivní samoty“ – všichni jsou spolu a přesto od sebe). Avšak bazén se stává i jakýmsi symbolem místa, v němž se člověk snaží smýt ze sebe vše nepěkné, co se na něj během dne nalepilo: „usazeniny týdne / ze sebe smívá / stádo hlav.“ Další miniaturní prostory pokoje, knihovny, školní třídy jsou ihned střídány pohledy do dálek, do vesmíru jako součástí našich životů.

2.4.2.3. Forma a jazyk

Jazyk je velmi střídavý, Zbořilovy verše nehýří velkými obrazy, což neznamena, že by nebyly metaforické. Právě naopak. Básně se čtou s takovou lehkostí, že nám připadá, jako bychom vyjádření typu vyslovovali každý den: „na nový rok / ulice se propadly zas o trochu níž.“ Bez interpunkce a velkých písmen si Zbořilova řeč plyne po stránkách jako vlny, jež na moři tvoří brzký vánek. Tuto klidnou hladinu párkrát přetne krátký prozaický text – vzpomínka z bazénu, kam lyrický subjekt chodil se svou matkou a bratrem. Spisovný jazyk je vystřídán obecnou češtinou, ale neruší to, nějak to k tomu prostě patří; jako by nespisovné jazykové prostředky tyto texty polidšťovaly.

Proč ke mně básně tolik mluvily? Měl jsem pocit, že jsem to já, kdo je píše. Ne že bych zažil stejné situace, ne že bych měl stejné dětství a dospívání. Myslím, že se stalo to, v co jsem před začátkem psaní mé práce věřil a v co stále věřím: našel jsem básníka svého věku a mé doby, který přestože nemluví o mých zkušenostech, popisuje je způsobem,

kterým bych je popisoval i já. Zbořilovy verše mi dokázaly, že je možné najít poezii, která by hovořila i k mé vlastní generaci. Nevím, jestli by to byly právě tyto verše, ale je jasné, že věk básníka, jeho zkušenosti a náhled na lásku a rodinu jsou klíčem k čtenářským preferencím mladých studentů. Stejně jako básně samotné jsou silné i prozaické texty, jež by studentům pomohly tematiku básní lépe uchopit.

2.4.3. BRIKCIUS, Eugene: *Spouštění s milou*.

Obracím stránku za stránkou unášen veselostí a hravostí básní. Nepřemýšlím nad „poselstvím“ veršů, ale užívám si jejich chytlavost. A proč ne? Básničky ze sbírky *Spouštění s milou* jsou příjemné, milé, hravé, milostné, až dráždivě erotické. Přesnost rýmů a krátkost veršů nechávají mé oči plynout, ne těkat, a tím usnadňují četbu. I když jen na první přečtení. Po posledním výdechu básně si říkáte, to byla krása a na rtech máte úsměv a v břiše pocit naplno žitého života, slunce a živočišnosti. Pak se ovšem dostaví to *ale*.

To, že jsou básně milostné, erotické, psané dyonýsovsky ovíněnou rukou, neznamená, že vás nemohou posunout dál. Dětsky hravé jazykové kombinace cestují nejen vaší myslí, ale také časem, dotýkají se antiky a Říma, promlouvají s Voltairem a jeho osvícenstvím, koketují s Houdinim a makarónsky spojují češtinu s latinou, italštinou, němčinou. A tak se navracím k onomu *ale*, které vystoupí a ptá se, zda je mi předkládána poezie čistě hravá, anebo tak sofistikovaná, že se sarkasticky usmívá, když opouštím báseň nedořešiv její vyznění.

Dávám se do čtení znovu a hledám tu ženu, v níž se snoubí božské v lidském, chiméru, jejíž obraz přechází z verše do verše. A která dovede básníka do hlubin bílého ráje života a básnictví nutíc ho po sobě zanechat pár básnických slov.

2.4.4. BUDDEUS, Ondřej: *rorysy*.

Sbírka *Rorysi* Ondřeje Buddeuse hledá cesty poezie v dnešním světě a zkouší, kam až může zajít, říkám si. Úzká provázanost s internetem a počítačem je patrná již z obalu knihy, který nepředkládá fotografii či obraz, ale internetový odkaz. A provokativní modernost jde dál i v názvech samotných básní, jež nesou tituly v podobách počítačových souborů. Absence interpunkce, velkých písmen a veršová struktura obrácená doslova naruby nutí k pozornosti a k vracení se k textům. A když už si zvyknu na způsob, jakým jsou za sebe verše řazeny, a naučím se číst alespoň grafickou stránku básní, přijde něco, co se blíží k básním v próze. Jakoby texty říkaly: dávej pozor na to, co čteš!

A já se snažím. Naslouchám, krčím obočím, protože básničkám nerozumím, ale čtu si je znovu a znovu. Některé jsou složeny z obyčejných situací života: letní dovolená u moře, čekání na vlak na nástupišti, večerní rande a cesta metrem domů, hodina biologie, svlékání muže a ženy chystajících se k milování. Jiné nenapsal básník sám, vypůjčil si je z novin, z časopisů a oblékl je do veršů: je toto ještě báseň? ptám se. A pak mi dochází, že není důležitá odpověď, ale samotná otázka, která se přenesla ze sbírky na mne samotného. A to je podstatou knihy. Žasnu nad tím, co je schopen svět vymyslet a přinést, a mrazí mne nad jednoduchostí témat a nad vážností reality. Chcete-li, řekněme, že je to sbírka angažovaná. Ukazuje samotu, v níž žijeme, když na nástupišti nejsme schopni poznat sami sebe, syrovým způsobem říká, je-li dnešní svět plný erotiky, jsme jí ještě schopni? Anebo to, co bylo dříve něžnostmi, se stává prostou mechanizací bez požitku z akce samé a bez výsledku, protože již nejsme s to. *Rorýsi* ukazují, jak moc chceme sdílet, ale neumíme to a topíme se v samotě a v hledání.

Nezbývá než se ptát, jsme to my, ti rorýsi? Kteří krouží a bojí se svého stínu, kteří nemohou usednout. Kteří dokonce možná už neví, že létají.

2.4.5. FIŠER, Zbyněk: *Někde za Truchlovem*

Říkali jí Bendulka. Mladá vesnická dívka, jejíž život prostřednictvím každodenních obrázků čtenář sleduje. Verše zaznamenávají, jak jde Bendulka nakupovat, jak píše domácí úkol, její pobyt na školním táboře. Tu jsou básně v básni, tu jsou rozhovorem dvou sousedek v obchodě, tu zase záznamem Bendulčina zkoušení u tabule. Mrazivou zkratkovitostí a konkrétností ukazují Bendulčino utrpení, které spočívá především ve zneužívání, ale nejen v něm. Stejně bezútěšné je prostředí malé vesnice, kterou básně zobrazují. Pro mě to byla pohraniční vesnička, v níž se každý zná s každým, v níž všichni vědí všechno, ale nikdo nic neřeší. Lhostejnost lidí neschopných vykročit ze stereotypu jejich ubohých životů ovládaných nelehkým údělem na venkově, nechť cokoli vyřešit nenechává čtenáře vydechnout. Chce se nám zakřičet, lidi, vy ji zabíjíte, vy ji trápíte, chce se nám ji pomoci, ale nejde to. Bendulka žije život, který nejde změnit.

2.4.6. GRÖGEROVÁ, Bohumila: *Rukopis*

Úryvek z díla *Rukopis* se objevil v antologii Nejlepší české básně 2009 a Karel Porecký o něm ve své eseji napsal: „Bohumila Grögerová ve svých osmaosmdesáti letech – nebojím se říci – šokovala literární veřejnost sbírkou *Rukopis*, která má všechno, co

chybí textům nových klasiků. Především je to dílo, které čtenáře nenechává ani na okamžik pochybovat o tom, že muselo vzniknout. Psát, nebo žít.“⁹⁸

Rozhodl jsem se číst současnou českou poezii tvořenou především mladými lidmi, protože jsem si říkal, že budou mít jejich slova, jejich životy blíže k mým, potažmo k těm, s nimiž budu o básních diskutovat a dělit se o pocity. Netušil jsem, že text, který mne pohltí, bude napsán ženou, jež má odžito tolik zkušeností, o nichž se může kdekomu jen zdát. Avšak její hlas ke mně promlouval tak naléhavě, až jsem se bál vstát od knihy. Báť jsem, že když přestanu číst, už se neobjeví, a s každou otočenou stránkou jsem se snažil zpomalovat.

Básnický hlas vycházející z autorčina nitra mi představil boj zdravého ducha a zrazujícího těla v celé jeho síle, s tragikou konečna a nenávratna, jazykem lehkých veršů, které plynou myslí jako ptáci letící po zamračeném nebi. Opakující se obrazy, výkřiky a prosby zůstávaly pohlcené v mlze, která se jednou jevila v podobě ztráty zraku, podruhé jako konkrétní projev počasí, se slévala v mlhu pohlcující duši a mysl. Do mlhy probleskovaly barvy mozaiky, které však nezračily naději, ale spíše výsměch umírajícího těla, které uvěznilo chtivou duši za branami slepoty a nedovolilo jí navrátit se k radostem literatury, psaní a čtení – do míst, v nichž má jazyk svoji sílu, ale zároveň je v naší moci.

Přemýšlím, zda ukázat studentům výpověď chřadnoucího těla staré ženy, která se plouží po vinohradských ulicích, sedí na balkóně a vzpomíná na odžitých osmdesát let, touží po možnosti ještě jednou si přečíst své oblíbené texty, která se ocitla ve vězení slepoty a pomalu ztrácí to, co ji zbývá: obrazy ukryté pamětí. Verše ke mně promlouvaly takovou naléhavostí a lehkostí, že si říkám, že má-li kniha promlouvat k čtenáři a zároveň mu překládat pocity někoho jiného, pak tímto způsobem.

2.4.7. HRUŠKA, Petr: *Darmata*.

Otec mluvící ke svým dětem, pozorující, jak jeho dcera a syn opouštějí dětství a vydávají se na cestu, na níž ho už nepotřebují. Neporozumění. *Darmata*. Pocity nepochopení, samoty a úzkosti. Mluvíme k sobě cizím jazykem a schouleni na sebe tupě civíme. A přitom nás spojují tak jednoduché předměty, věci všedního dne, které dopadají tvrdě do našich životů, do životů odehrávajících se na obyčejných místech. Dětská bota na mokré zemi, rajčatový salát ve skleněné misce na rozehřátém kvádru panelu, přežívající muškáty na chodbě, jež je prostorem nás všech, ale kterou proběhneme tak rychle,

⁹⁸ ŠIKTANC, Karel a Karel Piorecký. *Nejlepší české básně 2009*. Brno: Host – vydavatelství s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7294-335-7. s. 123.

abychom se na ni nemuseli potkat se sousedy, nemuseli vést hloupé rozhovory. Odcizení. *Darmata*. A přesto jsou nám podávány pomocné ruce, útlý dopis do léčebny, který nabízí i ty malé důvody, pro něž je potřeba se vrátit.

Břité civilistní verše, konkrétní obrazy našich životů, městská zákoutí, dětské pokoje, veřejné záchody, tramvaje, ticho manželského bytu nesoucí v sobě potřebu promluvit a obejmout stejně jako neschopnost to udělat. *Darmata*.

3. Poezie, studenti a učitelé

Otázka důležitosti četby v životě dětí a mladých lidí je v posledních letech formulována velmi často. Stejně tak se nepochybuje o potřebnosti četby poezie. Čítanky jsou plné rozličných básnických textů od samého počátku písemnictví až do 20. století. Některé texty jsou kanonické a staly se takovými autoritami, že se o jejich zařazení do výuky literatury nediskutuje. Jedním z důsledků pak může být to, že se Charles Baudelaire ve studentských očích jeví jen jako básník rozplývající se nad mrtvými zvířaty nebo že Karel Čapek strávil svůj celý tvůrčí život psáním o robotech a jiných vynálezech. Druhým nedostatkem této situace shledávám to, že se učitelé ani sami sebe neptají, jestli představení daného textu je vhodné z hlediska žákovského pochopení a zda by nebylo lepší vybrat jiný text. Kterou báseň vyberu, až budeme probírat Baudelaira? No přece *Mršinu*, vždyť ta je v každé čítance, už je prověřená, nejlépe ilustruje celé jeho dílo a studentům se určitě líbí. Ale je tomu skutečně tak?

3.1. Výzkumy čtenářství Jaroslava Valy

Problémem, jak studenti vnímají poezii, a tím, jaký vliv na její nahlížení ze strany studentů mají vyučovací metody, se zabýval Jaroslav Vala ve svých výzkumech z let 2011 až 2013. Výsledky vyšly jak v podobě několika článků v odborných časopisech, tak především v rozsáhlejších monografiích. Cílem mé práce není výzkumy dopodrobna představit, ale vybrat ty informace, které by mohly být užitečné mně samotnému jak při tvoření práce, tak při přípravě hodin literatury. Konkrétně mne zajímalo především to, jak studenti hodnotili zkoumané básně a zda jdou formulovat nějaké obecné závěry, které by pomohly k lepšímu výběru textů v literární výchově. Přestože by se vybrané informace mohly zdát až zbytečně obsáhlé, jsem přesvědčen o jejich nezbytnosti pro ucelené pochopení zkoumané problematiky.

Zbývá ještě dodat, že ve výzkumech Vala oddělil studenty gymnázií a odborných učilišť s předpokladem, že jejich rozdílné sociálně-kulturní zázemí bude mít na výsledky vliv. Avšak nakonec se ukázalo, že rozdíl ve vnímání poezie mezi studenty zmíněných druhů škol není tak velký, a proto i mé závěry musí být platné pro oba typy škol.

3.1.1. Charakteristika výzkumů

Jaroslav Vala realizoval mezi lety 2011 a 2013 dva výzkumy týkající se recepce lyrické poezie čtenáři druhého stupně základní školy a školy střední. Ve výzkumu byla využita metoda tzv. sémantického diferenciálu, která byla původně navržena pro zkoumání psychologického vnímání pojmů, s myšlenkou, že ji lze aplikovat i na vnímání básní. Metoda byla v předvýzkumu upravena a autoři vytyčili tři hlavní faktory vnímání poezie: faktor srozumitelnosti (zda je báseň pro respondenta srozumitelná, jestli ji chápe jako celek a jestli rozumí jejím jednotlivým částem), faktor hodnocení (zda je báseň dobrá/špatná, zda se líbí/nelíbí, zda je příjemná/nepříjemná,...) a faktor působivosti (jestli báseň umí oslovit, šokovat, jestli má vysoké „emocionální pnutí“⁹⁹). V obou výzkumech bylo žákům předloženo osm básní,¹⁰⁰ které žáci hodnotili na základě výše zmíněných faktorů, a výsledky byly zaznamenávány nejen z hlediska básní, ale také z hlediska charakteristik čtenářů (věk, gender, čtenáři/nečtenáři, humanitní/přírodovědné zaměření,

⁹⁹ VALA, Jaroslav. *Poezie v literární výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2761-4., s. 65.

¹⁰⁰ V prvním výzkumu byly zvoleny následující básnické texty: *Často jsem...* (P. Vergilius Maro), *Jarní noc* (Antonín Sova), *Mračno* (A. S. Puškin), *Slyš, vlny šepotají* (T. Tasso), *Růže hřbitovů* (J. Karásek ze Lvovic), *Jarní déšť* (Paní Ise), *Přec jeden ptáček...* (F. von Spee), *Marnotratný kraj* (V. Závada). V druhém výzkumu pak tyto: *Lelky* (E. Frynta), *Spleen* (P. Verlaine), *Chci to slyšet* (J. Skácel), *Mrtvá kočka* (B. Reynek), *Snídaně* (J. Prévert), *Všichni jsou* (J. H. Krchovský), *Chryzantéma* (Fudziwara no Tošijuka), *Ach* (J. Kašpar).

extrovert/introvert). Druhý výzkum šel více do hloubky. Byl obohacen mimo jiné o tzv. Q-metodologii, pomocí níž byly konfrontovány žákovské životní postoje ve vztahu s výukou poezie.

3.1.2. Dílčí výsledky výzkumů

3.1.2.1. *Faktor srozumitelnosti*

Nejsrozumitelnější byla dle žáků překvapivě Sovova impresionistická skladba *Jarní noc*, a to dle Valy především pro příjemné téma a vyznění. Srozumitelná byla pro žáky také Puškinova báseň, která disponuje pravidelným veršováním, a japonské pětiverší, které bylo považováno za srozumitelné kvůli tomu, že bylo často vnímáno jako obyčejná dětská říkanka. Nejméně srozumitelné byly skladby antická a barokní (komplikovaný jazyk, alegorie křesťanského života). Překvapením bylo označení dekadentní básně Karáska ze Lvovic za nesrozumitelnou: „Někteří respondenti dle svých upřesňujících vyjádření nechápou, PROČ psát tak morbidní básně.“¹⁰¹

Velkou roli ve faktoru srozumitelnosti hrálo množství zkušeností a užší kontakt s literaturou, což se projevilo například v tom, že vyšší skóre vykazovali čtenáři literatury nad nečtenáři, humanitně založení žáci nad přírodovědecky založenými a starší studenti nad mladšími žáky.

V obou výzkumech se ukázalo, že vysoká hodnota srozumitelnosti nemusí znamenat, že studenti básni skutečně rozumí. Srozumitelnost se, stejně jako hodnocení, hodně odvíjí od čtenářských kompetencí a zkušeností. Výše bylo již zmíněno japonské pětiverší *Jarní déšť*, které žáci označili za jednoduchou veršovánku a řadu zdobnělin, což byla mimo jiné i příčina propadu textu ve faktoru hodnocení. Dalším důkazem je Skácelův text, který byl studenty základní školy hodnocen jako srozumitelnější než žáky gymnázií. Vala říká, že „nižší skóre u gymnazistů může být způsobeno právě jejich vědomím, že je v tomto textu ukryto něco více, co se vzpírá jednoznačnému uchopení i pochopení.“¹⁰² Je potřeba dát v hodinách literární výchovy pozor, zda porozumění básni není jen zdánlivé. Dále tyto výsledky ukazují fakt, že ačkoli žáci dle svých slov básni nerozumí, umí ji ocenit a vědí, že za „ní něco je“. Díky tomu jsou schopni přijmout náročnější básně, jako byla ve

¹⁰¹ VALA, Jaroslav. *Poezie v literární výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2761-4., s. 86.

¹⁰² VALA, Jaroslav. *Poezie, studenti a učitelé. Recepce, interpretace, výuka*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3922-8., s. 29.

výzkumu báseň Skácelova, což dle autora ukazuje, že „Skácelova poezie je mezi respondenty oblíbená navzdory zdánlivě nižší subjektivně vnímané srozumitelnosti.“¹⁰³

3.1.2.2. *Faktor Hodnocení*

Faktor hodnocení vyzvedl do popředí v prvním výzkumu čtyři stejné básně jako faktor srozumitelnosti, avšak v odlišném pořadí. „I ve faktoru hodnocení tedy jednoznačně dominují básně vyvolávající ve čtenářích příjemné, uklidňující a vyrovnané pocity.“¹⁰⁴ Výrazně se propadla Závadova báseň, která podle studentů „vyvolává strach, depresi a bolestné představy“¹⁰⁵. Nejméně hodnocena byla báseň Vergiliova.

Zajímavé a pro hodiny literární výchovy důležité výsledky v oblasti faktoru hodnocení přineslo srovnání humanitních a přírodovědných studentů a extrovertů a introvertů. Byť humanitně založení studenti i ve faktoru hodnocení vykazovali větší hodnoty oproti přírodovědně založeným studentům, rozdíl nebyl tak markantní. „Tento výsledek by mohl nabourat příležitostné stereotypní vnímání přírodovědně a technicky zaměřených studentů jako neschopných adekvátní recepce uměleckého díla.“¹⁰⁶ Dále se nepotvrdil předpoklad, že introverti budou vykazovat větší hodnoty tím, že jejich uzavřenost jde lyrickým textům naproti. Autor si myslí, že větší vliv měla otevřenost extrovertů a „jejich ochota nechat se básní ovlivnit a o své pocity se podělit.“¹⁰⁷ Jinými slovy je ve škole potřeba nezanevřít na energické a extrovertní studenty a neusnout na vavřínech při práci s introverty.

Ve faktoru hodnocení (a srozumitelnosti) vykazují oproti nečtenářům ve většině případů vyšší hodnoty čtenáři literatury. Takový výsledek není překvapivý, protože ho podporují větší čtenářské zkušenosti. Zmiňuji ho kvůli výjimce v druhém výzkumu, již tvoří Krchovského báseň, která na nečtenáře působí méně, ale hodnotí ji lépe. Vala k tomu dodává jasný závěr: „Přes podobné jednoduché texty může pro tyto studenty vést cesta ke čtenářství jako takovému.“¹⁰⁸

Vysoce hodnotili Krchovského čtyřverší také muži. Je to znakem, že jim je bližší poezie apoetická, syrová a přímá. Naproti tomu ženy měly signifikantně vyšší hodnotu

¹⁰³ Tamtéž, s. 41.

¹⁰⁴ VALA, Jaroslav. *Poezie v literární výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2761-4, Str. 86.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 87.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 94.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 95.

¹⁰⁸ VALA, Jaroslav. *Poezie, studenti a učitelé. Recepce, interpretace, výuka*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3922-8., s. 36.

faktoru hodnocení u básní *Chryzantéma*, *Snídaně*, *Mrtvá kočka*, *Chci to slyšet* anebo *Spleen*; což jsou texty oproti poezii Krchovského výrazně poetičtější a nabízející tajemství.

3.1.2.3. *Faktor působivosti*

To, že hodnocení bylo vnímáno jinak než působivost, dokázaly výsledky obou faktorů. Básně, které se ocitly ve faktoru hodnocení na spodních příčkách, byly shledány jako nejpůsobivější. Jde např. o Závadovu civilistní skladbu a o dekadentní obraz Karáska ze Lvovic. Básně se studentům nelíbily, byly příliš morbidní, nevyvolávaly libé pocity a z hlediska srozumitelnosti patřily do horší poloviny. Avšak jejich jinakost, síla a autorem výzkumu zmíněné *emocionální pnutí* jim dodávají na působivosti. Stejně tak lze říct, že básně vysoce hodnocené a považované za srozumitelné (Sova, Tasso) se dle působivosti propadly. Nejméně působivé bylo pro studenty japonské pětiverší.

3.1.2.4. *Q-metodologie*

V další části druhého výzkumu bylo čtenářství dáváno do vztahu s žákovskými životními postoji a s jejich osobnostními charakteristikami pomocí Q-metodologie. Žáci museli ohodnotit čtyřicet výroku podle toho, jak moc s nimi souhlasí. Vala vyslovil dvě obecné hypotézy pro všechny žáky bez ohledu na jejich zařazení do skupin, které použil v předchozích výzkumech: 1. Jednotlivé kategorie respondentů posuzují Q typy obdobně, tj. mezi jejich posuzováním je statistická závislost (korelace); 2. U respondentů převažuje v posuzování Q-typů pozitivní postoj k životu nad postojem negativním. Oba předpoklady se mohou zdát příliš obecné, ale jejich ověřování přineslo celou řadu zajímavých výsledků důležitých pro práci s básněmi.

Druhá hypotéza byla potvrzena: žáci skutečně přijímají pozitivní hodnoty před negativními. Na předních místech se umístily např. Q-typy *Láska je v životě důležitá*, *Svět je krásný* nebo Q-typ *Jsem spokojený člověk*. Naproti tomu výroky *Mám rád(a) depresivní literaturu*, *Často je mi do pláče apod.* byly hodně odmítány. Za prvé nám to říká, že ač nahlížíme na mladou generaci jakkoli pesimisticky, její odpor ke světu a k životu není tak silný. Při výběru básní je dobré si uvědomit, že žáci budou dávat přednost textům pozitivním, bez deziluze, utrpení atd., což se ukázalo například v prvním Valově výzkumu, v němž básně *Růže hřbitovů* či *Marnotratný kraj* oproti jiným prohrály. V druhém výzkumu to byly básně Reynkova a Prévertova, které vzhledem k negativně zobrazené realitě dosáhly menších hodnot ve faktoru hodnocení. Na druhou stranu jsou zajímavé vysoké hodnoty ve faktoru hodnocení a relativně i působivosti Krchovského básně, která

pozitivními obrazy příliš neoplývá. Vysvětlují si to především schopností žáků vnímat satirický či parodický pohled.

Celkové výsledky přinesly ještě jednu zajímavou realitu: žáci si uvědomují důležitost čtení a literatury. Na druhém místě se celkově umístil Q-typ Čtení knih je v životě důležité. Zároveň, jak dokazuje třetí a čtvrtý umístěný Q-typ (Jednu báseň může každý čtenář vnímat jinak, Za pár let mohu některým básním rozumět jinak než dnes), se ukazuje, že si žáci uvědomují jedinečnost čtenářských interpretací a jistou dávku intimity čtenářského procesu. Vala z výsledků vyvozuje dva závěry, s nimiž nelze než souhlasit: „Studenti přisuzují velký význam četbě knih, což je dosti v rozporu s jejich skutečným čtenářstvím. [...] Nabízí se tu velký prostor pro učitele, kteří by svou lepší orientací v současné knižní produkci pro mládež mohli lépe k četbě motivovat i svoje žáky.“¹⁰⁹ Druhý závěr říká, že žákovské ponětí o individuálnosti literární interpretace reflektuje práci učitelů, „kteří nezřídka vnucují studentům svoji vlastní literární interpretaci – předávají žákům o básni její interpretační metatext, který se učí opakovat. Tento postup paralyzuje iniciativu žáků [...] a staví je do pozice příjemců absolutních pravd.“¹¹⁰

První hypotéza byla také potvrzena. Každá skupina respondentů dosáhla takových výsledků, že je mezi nimi statistická závislost. Avšak u každé skupiny bylo pár signifikantních rozdílů, které jsou důležité pro pochopení literární výchovy:

1. Obliba čtenářství upadá především mezi 14. a 15. rokem života. Žáci tohoto věku kladou výrok Čtu rád(a) knížky na 34 místo, mladší žáci 12. – 13. let na jedenácté a gymnazisté dokonce na místo páté. Stejně tak oproti nejmladším žákům a gymnazistům čtrnáctiletí a patnáctiletí nejvíce souhlasí s výrokem Diskuse se spolužáky o literárních ukázkách je nesmyslná (deváté místo oproti 24 a 26). „Zde spatřujeme velký prostor pro možné učitelské působení, neboť společná diskuse o literárních ukázkách může vést k vzájemnému obohacování, třibení názorů i rozvíjení dovednosti vyjadřovat a obhajovat svoje myšlenky.“¹¹¹

S věkem se mění také obliba poezie. Výrok Čtu rád(a) básně sice nebyl populární ani u jedné věkové kategorie, ale velký rozdíl se ukázal ve výroku Mám odpor k poezii, s kterým se ztotožnili hlavně starší žáci (23. příčka oproti 37.). Vala říká, „že zlatý věk poezie z hlediska vztahu čtenářů k ní vrcholí a končí kolem 10. až 11. roku a poté během

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 50.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 50.

¹¹¹ Tamtéž, s. 57.

základní školní docházky soustavně klesá.¹¹² Zlom je dán mimo jiné i tím, že žáci začínají přecházet z dětské poezie na tu, jež je spíše psaná pro dospělé publikum a s níž se mladí neumí vyrovnat, neumí s ní pracovat. Na straně jedné jim dětská již nestačí, ale ta dospělá je pro ně moc náročná. Je to dalším důkazem, proč dávat pozor na výběr textů a metod práce, aby došlo k fixaci užitečných čtenářských postupů, mezi něž patří třeba také výše zmíněná diskuse nad literárními ukázkami.

3.1.3. Závěry

3.1.3.1. *Pozitivně laděné texty*

Texty s libými pocity jsou pro žáky srozumitelnější a jsou jimi lépe hodnoceny. Naopak negativní nálada, beznaděj apod. jsou vnímány sice působivě, ale hodnoceny jsou méně. Při výběru textů musí brát učitel tento fakt v potaz, mimo jiné také proto, že narušuje stereotyp o mladé generaci, která není (jak ukázala i Q-metodologie) jen pesimisticky naladěna, umí se nadchnout a umí se zastavit nad textem pro někoho „obyčejné“ přírodní lyriky a nechat se pohltnout libivou atmosférou.

3.1.3.2. *Pevná struktura*

Byť se o tomto jevu ve výzkumech mluvilo jen okrajově, cítím potřebu ho zmínit. Puškinova a částečně i Krchovského báseň ukázaly, že pevná rýmová a veršová struktura napomáhají přijetí básně. Činí ji přinejmenším srozumitelnější. Tento fakt jde samozřejmě proti pochopení poezie jako celku, protože podporuje miskoncept, že poezie musí obsahovat rýmy, bez nich se nejedná o báseň. Je potřeba tyto dva póly pevné a rýmované struktury básně správně využít a najít mezi nimi kompromis.

3.1.3.3. *„Surová poezie“*

Krchovského báseň ukázala cestu, jíž se lze ubírat, chceme-li poezií zaujmout skupiny žáků, u nichž to jde hůře než u jiných. Dle průzkumu jsou to méně zdatní čtenáři, kteří oceňují srozumitelnost, a muži, jimž je blízká přímota a provokativnost takové poezie.

3.1.3.4. *Neoblíbené texty*

Výzkumy také poukázaly na druhou stranu výběru textů, tj. na ty, které skončily na posledních příčkách. Byly to několikrát zmíněné pesimisticky laděné texty a kulturně a jazykově vzdálený antický a barokní text. Chceme-li, aby byla báseň pro žáky přijatelná,

¹¹² Tamtéž, s. 56.

musíme mít na paměti všechna obrazná pojmenování, která se v textu objevují a která by mohla žákům činit potíže. Neznačená to samozřejmě takové texty odvrhnout, ale vhodně je zařadit – u kulturně vzdálených textů využít mezipředmětové vztahy, zařadit náročné texty do vyšších ročníků, nejprve si některé problematické kulturní a historické události v básni vysvětlit a okomentovat, apod.

3.2. Modelová hodina

Cílem lekce bylo demonstrovat studentům, že zaprvé poezie v dnešní době stále existuje, že básničky vznikají a umějí se vyjadřovat k aktuálnímu dění. Poezie neznamená jen staré texty plné nesrozumitelných metafor, ale také přímé vyjadřování bez příkras. Zadruhé nejenže poezie vzniká, ale také se o ní mluví.

Studenti se seznámili s mladým autorem a velmi provokativním textem, který rozpoutal vlnu debat. Jejich úkolem bylo báseň analyzovat a velmi opatrně kriticky zhodnotit. Avšak lekce nechtěla studenty přesvědčit, že by měli takovou poezii číst, ale přivést je ke kritickému názoru na dvě věci: jakou stranou konfliktu byl podle nich text pochopen lépe a zda je pro ně na základě jejich zkušeností a názorů taková poezie přijatelná.

Text, s nímž se pracovalo, je velmi kontroverzní *Rasistická poezie* Jana Těsnohlídka ml. Báseň jsem vybral z několika důvodů. Za prvé mne zaujala debata, která se okolo dané básně odehrála. Ukázala, že poezie stále žije výbojným životem a umí lidi „nadzvednout ze židle.“ Třebaže takový skandál není v současných literárních kruzích standardem, doufal jsem, že ke studentům promluví a ukáže, že básněmi lze stále šokovat. Za druhé se pro studenty stala *Rasistická poezie* reprezentantem angažované poezie, tedy jedním ze způsobů, jak lze funkci poezie uchopit. Mimo jiné jsem předpokládal, že angažované texty zaujmou studenty více než současná intimní lyrika. A nesmíme zapomínat na to, že téma, jež báseň uchopila, je dnes, a tím myslím rok 2016, „přítomnější“, než v roce vzniku básně. Za třetí je *Rasistická poezie* text mladého básníka. Snažil jsem se, aby věkový rozdíl mezi básníkem studenty byl co nejmenší. Na druhou stranu přiznávám, že báseň *Rasistická poezie* není ani reprezentantem dobré současné básnické produkce, ani reprezentantem typické současné básnické produkce. Avšak tři výše zmíněné důvody výběru poslední dva fakty přesáhly. Pokud bych chtěl studenty přesvědčit, že současná poezie je hodna čtení (čemuž věřím), nepovede se mi to za dvě hodiny literární výchovy.

3.2.1. Evokace

3.2.1.1. *Zadání úkolu*

V evokační fázi měli studenti aktivovat své znalosti o poezii, aby je jednak mohli aplikovat ve fázi uvědomění a aby v reflexi dokázali dobře postihnout posun ve vlastním vnímání některých složek (současné) poezie. Původně se pro tento úkol nabízel klasický

brainstorming, ale nakonec bylo rozhodnuto pro úpravu zadání a studentům bylo nabídnuto několik pojmů, které by mohli během plnění cvičení využít. (Je jasné, že mnoho informací studenti vědí, ale pokud po nich učitel požaduje, aby je při rozboru básní využili a pojmenovali zkoumané jevy, studenti potřebují popostrčit správně cílenými otázkami.) Mne samotného zajímalo, jaké povědomí studenti o poezii mají a kolik znalostí umějí vědomě vyslovit. V neposlední řadě jsem chtěl vědět, jak studenti nahlízejí na poezii dnešní doby, aniž by znali konkrétní texty (předpoklad, že studenti současnou poezii nečtou, nemusím ani ospravedlňovat).

3.2.1.2. *Výsledky evokačního úkolu*

3.2.1.2.1. *Obecně o poezii*

Obecné povědomí o poezii bylo „tradičně žákovské“. Tento termín pro mne obsahuje ty charakteristiky poezie, které jsou neustále omílány a jako by tvořily hranici, která zabraňuje proniknutí nových myšlenek a je tvořena velkými stereotypy. Téměř všechny studentky a všichni studenti (10 ze 13 názorů) se shodli, že poezie vyjadřuje pocity a nálady básníka, tři respondenti napsali, že tématem básní jsou také myšlenky a pouze dva zmínili jako možné téma aktuální dění. Formou poezie jsou verše, které jdou ruku v ruce s rýmy, to poznamenalo osm lidí; tvrzení o struktuře básně bylo na jedné straně ohraničeno názorem, že pravidelné verše a rýmy básně obsahovat nemusí, na straně druhé extrémem, že „rým by neměl chybět, dodává básni na estetičnosti“. K problému lyriky a epiky se vyjádřily pouze tři názory – jeden říkal, že poezie je lyrická, druhý souhlasil kostrbatým tvrzením, že poezie „většinou nemá děj,“ a poslední přiznal, že poezie může být lyrická i epická. O funkci poezie se studenti příliš nevyjadřovali, jen dvakrát byla zmíněna estetická funkce, jednou explicitně, podruhé v podobě názoru, že „básně je vhodná pro odpočinkové chvíle, které si chceme zpestřit něčím hezkým.“

3.2.1.2.2. *Současná poezie*

O podobách poezie, jež vzniká v dnešní době, se studenti rozhovořili více. Dobrou zprávou, i když možná ne překvapivou, je, že se všichni studenti shodli, že poezie v dnešní době stále vzniká. Avšak každý z nich dodává, že je poezie dnes psána a čtena méně, než tomu bylo dříve. Příčina? Za nepopularitou poezie v dnešní době podle mladých stojí změna naší společnosti. Všichni si dobře uvědomují, že poezie měla v rámci literatury a i celé společnosti „silnou pozici“, avšak ta se dnes posouvá. Ze studentských komentářů (nejen písemných, ale také ústních, které zazněly během hodiny) byl patrný zajímavý pohled – v rámci literatury má poezie velkou prestiž, avšak kruh jejích obdivovatelů je

užší. Nahlížení na poezii jako na něco elitářského stále přetrvává, důkazem budiž názor jedné ze studentek: „překvapilo mě, že je poezie takovým tématem, které dokáže vyvolat horlivé diskuze. Myslím si, že se nás to ale tolik nedotýká, protože lidé, kteří se zajímají o poezii, jsou v uzavřeném kruhu.“ Elitářství poezie úzce souvisí s jazykem, jakým je podle studentů poezie psána, kterému ne všichni rozumí: „Některé básně jsou velmi složité díky své metaforičnosti, a tak se zdají být pro řadu lidí jako nesmyslné a nesrozumitelné.“ Poezie je tak často „zašifrovaná“ a „nesrozumitelná a tím i nezajímavá a nudná pro čtenáře.“ Řetězec implikací, že poezie je metaforická a zašifrovaná, tudíž nesrozumitelná a tím pádem i nudná, byl cítit ve všech studentských komentářích. A ač se budu opakovat, musím konstatovat, že jde ruku v ruce se změnou naší společnosti, již si studenti dost dobře uvědomují. Poezie se dnes čte méně, „protože se lidé nechtějí zdržovat přemýšlením nad významem/účelem díla“ a jelikož pro dnešní pohodlné generace je jednodušší otevřít si internet a rychle najít odpovědi na všechny naše otázky.“

Pokud jde o popularitu dalších literárních druhů a o jejich vztah k poezii, explicitně studenti zmiňovali prózu, a to jak ze strany čtenářů: „lidé si raději vybírají prózu než poezii, protože jí více rozumí,“ tak spisovatelů: „próza se dnes píše více než poezie.“

Témata současné poezie korespondovala nejvíce s těmi, která studenti uváděli jako témata poezie obecně: „poezie může mluvit o smrti, o lásce, třeba co básníka tíží a on nám chce sdělit.“ Takové odpovědi nejsou překvapivé, protože jestliže studenti (současné) básně nečtou, jejich názory zůstanou stereotypními držíce si neustále stejné informace. Na druhou stranu studenti se současnou poezií začali spojovat úlohy, které v textu o poezii, vytvořený v evokační fázi, obecně nezazněly: poezie se najednou stala médiem zprostředkujícím básnickovy názory na současnou společenskou situaci. Podle studentů jsou „oblíbené nějaké politické, někdy i satirické básně,“ které mohou „komentovat aktuální dění, společenské problémy.“ Za zmínku stojí i názor, byť ojedinělý, že „určitě se poezie nezalekne i moderních témat (např. technologie).“

Další funkcí poezie je (či spíše byla) podle studentů funkce odpočinková. Avšak s posunem společenských preferencí trávení volného času se čtení poezie jakožto volnočasové aktivity posouvá na periferii: „dnes máme k dispozici hodně věcí, které tlumí poezii – hudební kultura, elektronika, ...“

3.2.2. Uvědomění

Samostatná práce studentů – četba básně, dalších doprovodných textů a hledání argumentů – probíhala téměř bez problému. Pouze z obecně didaktického hlediska byla

špatně zvolena velikost skupin, jinými slovy v devítičlenné skupině nepracovali všichni, a to hlavně proto, že neměli k dispozici mobilní telefon se čtečkou QR kódů. Příště bych členy obhajoby a obžaloby rozdělil do menších skupinek a metodou sněhové koule nabaloval jejich nápady a argumenty.

Během soudního procesu mluvili především zvolení zástupci každé skupiny. Obhajoba přednesla pro odůvodnění faktu, že báseň není rasistická, následující argumenty: báseň pouze konstatuje fakta, pouze interpretuje rasisty, báseň si ze sebe dělá legraci (nebere rasismus vážně), rasista by se nenazýval rasistou, básník „nemluví sám za sebe, pouze personifikuje typ poezie.“ Studenti vyzdvihli verše „chtěj dělat *naši* práci! / chtěj jí dělat zodpovědně & za mň!“ a vysvětlili si jimi nadsázku celé básně.

Strana obžaloby argumentovala velkým množstvím rasistických hesel a xenofobních výroků, jejichž přítomnost a vyslovení jasně nabádá k oněm činnostem. Tvrzení, že by báseň mohla být pouhou stylizací, nebrali v potaz, a dokonce si našli paragrafy v zákonech, podle nichž jsou činnosti zmíněné v básni trestný činem a báseň tudíž prohlášením vyzývajícím k popsáním trestným činům. Argumenty byly postupně předneseny a rozpoutaly skoro až hádku mezi jedním studentem a dvěma studentkami. Cílem diskuse bylo, aby se studenti pokusili jak v rámci hry, tak i po ní dojít ke společnému kompromisu, ale v prvním případě se to nepodařilo. Po skončení debaty z mé strany přišla na řadu společná diskuse, v níž jsem položil dvě pro mne zásadní otázky. Chtěl jsem vědět, zda si studenti stojí za názorem, který zastupovali, anebo zda souhlasí s protistranou a zda je pro ně taková forma poezie adekvátní (zda je to stále ještě poezie). Původně jsem měl otázky na pracovním listě, ale nakonec jsem je nahradil jinými dotazy. Soudy studentů byly vyneseny ústně a zůstaly ze strany vyučujícího téměř bez komentáře; chtěl jsem, aby výsledný pocit byl jen jejich a co nejméně směřován mou osobou. Studenti, kteří měli nějaký názor, se shodli na tom, že báseň rasistická není - dokázali sami z množství výroků obsažených v básni podtrhnout ty, které i podle mého soudu jasně ukazují, že báseň je nadsázkou a že si dělá sama ze sebe legraci. Dále všichni vyslovili myšlenku, že básník nezvolil vhodnou formu k tomu, co chtěl sdělit. Vadily jim konkrétní obrazy, s nimiž se podle svých slov neuměli ztotožnit (*je potřeba se připravit je potřeba zastřelit / nejbližšího negra!; rasistická poezie říká že / je potřeba krást ve vietnamských večerkách! / je potřeba hodit bombu / do každý vietnamský večerky!*), jazyk a vulgární výrazy (*rasistická poezie mrdá mohameda do zadku!; nebojí se – / sere na všechny kecy*). Z Valových výzkumů jsem vyvodil závěry ohledně výběru textů – pokud bych chtěl, aby se studentům líbily, neměly by být příliš pesimistické a morbidní; na druhou stranu takové

texty se vyznačují velikou působností a „emočním pnutím“. A právě tato tvrzení dokázala *Rasistická poezie*. Studenti ji nepokládali za pěknou, dokonce říkali, že už to podle nich není poezie (což se shoduje mimo jiné s jejich prekonceptem, že poezie má být hezká), ale emočně je velmi zasáhla.

Zajímavý pohled jsem našel v písemné reakci jednoho studenta, kterou napsal do pracovního listu; student se měl vyjádřit k angažované poezii obecně, ale myslím, že svůj komentář (nevědomě) spojil s básní *Rasistická poezie*: „není to schůdná forma, jak šířit negativa dnešního světa mezi lidi, může být smutná, ale nemusí šířit problémy jako rasismus.“

3.2.3. Reflexe

Reflexe sestávala z úpravy prvotního textu, jenž studenti vytvořili v evokační fázi, a z odpovědí na čtyři otázky. Dotvořit obrázek o současné angažované poezii měla pomoci i druhá báseň Jana Těsnohlídka ml. *Dovolená u moře*. Avšak poslední fáze hodiny nebyla dobře poskládána, zařazení další básně, jejíž interpretace nebyla vedena a komentována vyučujícím, nesplnilo kýžený účel a práce s ní nepřinesla celkově žádný výsledek. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl vyhodnotit společně odpovědi na první, třetí a částečně druhou otázku a poslední ponechat stranou¹¹³.

Modelové vypracování druhé části evokace, tj. úkolu vytvořit souvislý text obsahující názor na současnou poezii, jsem nepřednesl, protože jsem nedokázal odfiltrovat znalosti, které jsem o současné poezii získal. Na druhou stranu jsem si vytvořil určité předpoklady o studentských odpovědích, z nichž jsem při formulaci reflektivních otázek vycházel. Abych narušil představu, že se dnes poezie vůbec nepíše a nečte, zeptal jsem v první otázce, zda a jak moc studenty překvapilo, že je poezie skládána i v dnešní době a že se o ní tak živě diskutuje. Dva hlasy se přiklonily k názoru, že celá situace, kterou měli studenti před očima, nebyla překvapující (avšak bez dalšího komentáře, takže není jisté, zda studenti mluví o tvorbě nové poezie, nebo o diskusi nad kontroverzní básní). Zbytek respondentů uvedl, že je překvapilo, „že se o ní (poezii) tak diskutuje a že může být dění okolo ní tak vyhrocené.“ Jedna ze studentek otázku okomentovala tvrzením, které jsem již uváděl, že jí překvapilo, „že je poezie takovým tématem, které dokáže vyvolat horlivé diskuze. Myslím si, že se nás to ale tolik nedotýká, protože lidé, kteří se zajímají o poezii,

¹¹³ 1. Jak moc vás překvapilo, že je poezie psaná i v dnešní době a že se o ní tak živě diskutuje?

2. V čem obě básně našly inspiraci? O čem mluví?

3. Měla by se podle vás poezie vyjadřovat k aktuálnímu dění ve společnosti?

4. Jaké pocity ve vás především báseň *dovolená u moře* vyvolává?

jsou v uzavřeném kruhu.“ Odpovědi jsem vzhledem ke svému předpokladu a k poznámkám v úvodu hodiny očekával. Poezie dnes nezasahuje do širokého kulturního dění, neslyší se o ní, studenti tedy, pokud by sami nechtěli, nemají šanci se k ní jakkoli dostat. O to zajímavější byla poznámka o uzavřeném kruhu, v němž se nachází lidé zabývající se poezií. Aniž by to studentka tušila, uhodila hřebíček na hlavičku a pojmenovala problém stejně tak, jak se o něm pojednávalo během diskusí o krizi české literatury a poezie mezi lety 2008 a 2009.

Po uvědomění si, že poezie stále vzniká a že se o ní diskutuje, se pozornost přesunula na témata, o nichž se mluví. Byť studenti formulovali své odpovědi různě, všichni obsáhli hlavní problém a někteří ho přímo pojmenovali. Zbytečně konkrétní bylo tvrzení, že „básně mluví o národnostech,“ zajímavá byla myšlenka, že básně mluví „o nenávisti a zlobě,“ ale protože jsem chtěl, aby se studentské reflexe dotkly angažovanosti v básních, tak se mému záměru nejvíce přiblížily odpovědi „o událostech ve světě“ a „o aktuálnosti“. V druhé otázce jsem neusiloval o podrobnější reflexe problematiky aktuálních témat v básních, protože se jich dotkla třetí otázka: Měla by se podle vás poezie vyjadřovat k aktuálnímu dění ve společnosti? Dva názory byly negativní, zbytek studentů souhlasil. Proč by se měla poezie podle studentů angažovat, lze vysvětlit dvěma doplněními, která ke svým odpovědím přidali: „Aby byla poezie více čtena, je potřeba, aby byla aktuální,“ a „jde o velkou roli a úlohu umění obecně se vymezovat vůči aktuálnímu dění.“ Znovu musím podotknout, že aniž by to studenti tušili, přiklonili se ke dvěma argumentům, které zaznívaly v debatě o angažované poezii. 1. Jestliže připustíme, že poezie je v krizi, že se málo čte, je možné, že angažované (angažující) básně a zapojení básníka do společensko-politických problémů současnosti by mohlo vést ven z krize a poezii dneška čtenářům zpřístupnit. 2. Literatura (poezie) byla angažovaná vždy. Část její podstaty tkví v potřebě vyjadřovat se ke společenským a politickým tématům. Nemusí to znamenat, že explicitně říká, jakou politickou stranu bychom měli volit, v daleko větší míře jde pouze o drobné náznaky příklonu k nějakému názoru či myšlence (ať už politické, nebo čistě morální). Ale i toto je angažování se. Na druhé straně i záporná odpověď na třetí otázku nabídla zajímavý komentář dotýkající se, byť zde jen okrajově, debaty o angažované poezii: „ne, není to schůdná forma, jak šířit negativa dnešního světa mezi lidi, (poezie) může být smutná, ale nemusí šířit problémy jako rasismus.“ Mám pocit, že by se dal výrok interpretovat jako nesouhlas s angažovanou poezií a jako podtržení úlohy poezie dotýkat se maximálně velkých metafyzických témat, života, smrti apod., ale ne

konkrétních událostí a aktuálního dění. To (i podle některých literárních kritiků zapojivších se do debaty o angažovanosti) poezii nepřísluší.

3.2.4. Shrnutí na závěr

Poezii obecně pro studenty konstituují verš, rým a lyričnost (pocity a nálady básníka). Současná poezie je pro studenty neznámá část literatury. Nepřichází s ní do styku, a proto jejich úvodní tvrzení, že se poezie málo píše a že se o ní nemluví, se neukázala jako plně pravdivá, což si studenti v reflexi uvědomili a překvapilo je to. Nutno podotknout, že studenti zase nejsou svými výroky tak daleko od pravdy. Poezie sice vzniká, čte se, mluví se o ní, nicméně děje se tak v uzavřeném kruhu zasvěcených.

Jedna z podob současné básnických textů – angažovaná poezie – má podle většiny respondentů důležité místo v literatuře a mohla by pomoci popularitě poezie. Ale musí zvolit správnou formu. Rasistická poezie přišla se zajímavým tématem, o němž (stejně jako o jiných jemu podobných) je potřeba mluvit, ale studentům vadil způsob podání. Podle nich by neměl text tolik provokovat. Nicméně dokázali odhalit, že báseň k rasismu nevybízí, ale přímým pojmenováním reality na něj upozorňuje.

3.3. Vztah učitelů k výuce současné poezie

Výzkumy Jaroslava Valy týkající se recepce poezie byly zaměřeny na žáky a studenty. Jen okrajově se dotkly vnímání poezie a její výuky učiteli. Chtěl jsem se informovat: a) jestli má poezie v četbě učitelů místo; b) jestli je současná poezie součástí jejich hodin literatury; c) a jestliže nikoli, proč tomu tak je. Za tímto účelem jsem se rozhodl vytvořit krátký dotazník. Jeho výše zmíněné tři cíle jsou vzhledem k tomu, že takový výzkum nebyl hlavní náplní diplomové práce, velmi skromné a výsledky z důvodu využití obyčejného online internetového dotazníku nemohou být pokládány za obecně platné. Ke zkreslení došlo kvůli malému počtu (27) respondentů, kteří nemohli do dotazníku zadávat údaje o svém věku, vzdělání a škole, na níž působí. S jistotou mohu říct, že to byli učitelé středoškolští, protože cíleně jim byl dotazník posílán. Dále model dotazníku nenabízel tvorbu otázek, které by se mohly dělit podle odpovědí dotazovaných, a tak jsem byl nucen se spokojit s tím, že na některé dotazy neodpovídali všichni respondenti nebo že u jiných museli vybírat i více možností. Výsledky otázek 1, 2, 5, 9 a 10 jsou ovlivněny faktem, že respondenti mohli jako svoji odpověď zaškrtnout více možností, a proto nemohu výsledky všech možností podobného typu sčítat a paušalizovat.

K vytvořenému dotazníku jsem vyslovil čtyři hypotézy. 1. Většina respondentů současnou poezii nevyučuje. 2. Příčina, z níž tak nečiní, je především nedostatek informací o současné tvorbě. 3. Kdyby měli učitelé podporu v materiálech (čítanky, učebnice, apod.), současnou poezii by do svých hodin zařadili jako nedílnou součást literárního vývoje. 4. Výbor kvalitních současných textů by učitelé uvítali a básně by využili ve svých hodinách, avšak antologie *Nejlepší české básně* neznají. Všechny čtyři hypotézy vycházejí z mých vlastních pozorování. Učitelé se nevěnují současné poezii, protože se toto téma neobjevuje v čítankách a v učebnicích, takže pedagogové nemají potřebné podklady, z nichž by čerpali. Možný problém také vyvěrá z nedostatku času. Chronologické pojetí výuky literatury odsouvá paradoxně současné kapitoly často na konec posledních ročníků a učitelům jednoduše nezbývá čas. Kdyby ale byly k dispozici minimálně texty současných básní, věřím, že by o nich učitelé uvažovali.

3.3.1. Zadání otázek a výsledky

Otázky jsou řazeny v logickém pořadí. Nejprve je zjišťován vztah k poezii a k její výuce v obecné rovině (otázky 1, 2 a 3). Pak se otázky soustředí přímo na současnou poezii a její výuku, přičemž ve svém množství upřednostňují učitele, kteří současnou poezii nevyučují (otázky 4, 5), a snaží se zjistit, zda by lepší informovanost o současné poezii

pomohla její výuce (otázky 6, 7, 8 a 9). V neposlední řadě jsou učitelé dotazováni na konkrétní jména a díla, aby byli schopni aktivovat i ty znalosti, které si předtím neuvědomili (otázky 10 a 11). Poslední otázka dává prostor k vyjádření názorů, na něž se dotazník neptal. Jednotlivé výsledky a závěry prezentuji na více místech. Odpovědi, jež přímo týkají vyslovených hypotéz, komentuji především u hypotéz, zbytek výsledků prezentuji buď v této části anebo úplně v samém závěru.

3.3.1.1. 1. Vyberte možnosti, které vystihují váš osobní vztah k (současné) poezii.

V první řadě jsem považoval za užitečné zjistit, jestli mají učitelé poezii rádi, zdali ji čtou anebo sledují. Zároveň jsem myslel na to, že ve Valových výzkumech zazněl názor, že dnešní učitelé sami poezii nevyhledávají a nečtou, takže je pro ně obtížné ji vyučovat.

Devět respondentů (33,3 %) odpovědělo, že *poezii mají rádi a čtou si ji ve svém volném čase*. O jednoho člověka vyšší počet lidí (37 %) uvedl, že se o *poezii sice aktivně nezajímá, ale nevyhýbá se jí*. 18,5 % hlasů získalo tvrzení *O poezii se aktivně nezajímám, ale v knihkupectví se podívám, co nového vychází*. Shodně 11 % lidí uvedlo, že *poezii mají rádi, a dokonce chodí na autorská čtení, že se o poezii aktivně zajímají a sledují novinky na trhu a že poezii nemají rádi, protože jim dělá problém porozumění poezie*. Jedna respondentka do kolonky *jiné* napsala, že *poezii má ráda, zajde na autorská čtení, ale v porovnání s prózou ji čte méně*. Jinými slovy s jistotou mohu tvrdit, že pouze 11 % respondentů má k poezii negativní vztah a že minimálně 33,3 % lidí má k poezii vztah ryze pozitivní. Takový výsledek je velmi povzbudivý. Byť jsou slyšet názory, že ani učitelé poezii moc nečtou a že je poezie nezajímá, výše zmíněná procenta ukazují pravý opak.

3.3.1.2. 2. Jaký je váš postoj k výuce poezie?

Cílem otázky bylo zjistit, zda učitelé vyučují poezii rádi či neradi a z jakých důvodů. Minimálně 15 respondentů (55,6 %) tvrdilo, že *poezii vyučují rádi*, a to ze dvou důvodů: protože *je hravá a melodická* (29,6 %) a protože *umožňuje individuální interpretaci* (55,6 %). Oproti tomu minimálně šest respondentů (22,2 %) odpovědělo, že *poezii vyučují neradi*. Buď protože *ji studenti dnes nerozumí* (22,2 %), anebo protože *ji sami učitelé nerozumí* (18,5 %). Jeden člověk uvedl, že nemá vyhraněný názor. Ukazuje se, že poezie je ze strany učitelů oblíbenou látkou, a to hlavně z důvodu jejího potenciálu nabídnout recipientům vícero vyznění. Vnímám jako velmi pozitivní, že učitelé přijímají možnost individuální interpretace, a dokonce že tento aspekt berou jako důležitý pro výuku.

3.3.1.3. 3. *Jakou poezii nebo poezii jakého období učíte nejraději a proč?*

Cílem bylo poznat učitelské preference konkrétních poetických období či literárních programů a skupin. Předpokládal jsem, že se mezi odpověďmi objeví romantismus, prokletí básníci, druhá polovina 20. století, což se potvrdilo, avšak nejvíce zastoupena byla poezie avantgardní – v různých podobách (poetismus, dadaismus, meziválečná poezie, Nezval) byla zmíněna dvanáctkrát. Po čtyřech hlasech získali prokletí básníci, moderna a romantici, třikrát byli jmenováni buřiči, antická poezie a Erben. Překvapením mohla být žakovská poezie nebo poezie Danta či Lumírovců. Současná poezie zazněla jen dvakrát. Obliba avantgardní poezie byla odůvodněna hravostí, snadnou interpretovatelností, zajímavostí či úzkým kontaktem s vývojem společnosti. Myslím, že obliba avantgardní poezie vyvěrá také z toho, jakým způsobem je podávána. Jednotlivé směry jsou dobře popsitelné a vysvětlitelné, dobře se od sebe oddělují a lze nalézt nejen velmi charakteristické texty, ale také díla výtvarného umění, která vyjadřují tytéž pocity a myšleny jako literární odnože jednotlivých „-ismů.“ Básním je také dobře rozumět, což žáky motivuje.

Otázkou vzhledem k mé práci zůstává, bude-li (či raději byla-by) současná literatura také tak „populární“ jako jiné epochy. Nejdou v ní rozeznat takřka žádné literární směry či generace, není příliš všeobecně „hravá“ a její interpretovatelnost bych také nenazval snadnou. Na druhou stranu nabízí básně, jež jsou spojeny s aktuálním děním (angažování poezie), svůj experimentální proud také nabízí (a řekl bych, že taková *Google poezie* musí ve své hře aktuálnější než dada), apod.

3.3.1.4. 4. *Má ve vašich hodinách literatury místo současná poezie, tj. poezie posledních deseti let?*¹¹⁴

Zde jsem potřeboval, aby si respondenti udělali alespoň nějaký obrázek o tom, co označit pojmem *současná*, a tak jsem zvolil rozmezí posledních deseti let. Můj předpoklad, že je poezie posledních let vyučovaná minimálně, se potvrdil. I když musím přiznat své překvapení nad výsledkem, že více než čtvrtina (29,6 %) respondentů současnou poezii vyučuje.

¹¹⁴ Některé výsledky odkryly potenciál k většímu prozkoumání problematiky. Např. tato otázka ukázala, že 30 % respondentů současnou poezii vyučuje, ale já se nemohl dozvědět konkrétní autory či texty, o nichž v hodinách diskutují, metody, které učitelé využívají, apod. Nicméně hlubší zkoumání tohoto tématu by dozajista vydalo na samostatnou práci.

3.3.1.5. 5. Jestliže byla vaše odpověď v předchozí otázce NE, uveďte její odůvodnění.

Příčinou absence současné poezie ve výuce je ve 12 případech (44,4 %) nedostatek znalostí. Pouze jednou byla jako příčina uvedena malá hodnota současné poezie, její nedostatečné prověření časem anebo nezájem ze strany studentů. Osm komentářů (30 %) uvedlo za problém málo času v hodinách literatury.

3.3.1.6. 6. Kdybyste měl/a teoretickou a praktickou podporu v čítankách a učebnicích, věnoval/a byste se v hodinách literatury současné poezii?

S větším informačním zázemím by se současné poezii věnovalo 17 respondentů (63 %), zbytek ne nebo spíše ne, a to zase z časových důvodů.

3.3.1.7. 7. Kdybyste měl/a výběr zhruba čtyř desítek kvalitních básní daného roku, přečetl/a byste si je?

Sedmá a osmá otázka si připravovala půdu pro uvedení informace o ročence *Nejlepší české básně*. Než jsem respondenty o knize informoval, chtěl jsem vědět, zda by pro ně byla tato zatím hypotetická možnost zajímavá. Pro 21 lidí (79 %) ano, tři respondenti (11 %) tuto možnost razantně odmítli, dva názory váhavě napsali, že by si výběr museli nejdříve prostudovat, a jeden člověk uvedl, že má podobnou knihu z nakladatelství Host na stole.

3.3.1.8. 8. Kdybyste měl/a výběr zhruba čtyř desítek kvalitních básní daného roku, vybíral/a byste z něj básně do svých hodin?

Osmá otázka přinesla velmi podobné výsledky jako dotaz předchozí. 20 respondentů (74 %) by z výboru rozhodně vybíralo, čtyři rozhodně ne (15 %) a tři hlasy byly váhavé, spíše negativně vymezené.

3.3.1.9. 9. Jak byste se současnými básněmi pracoval/a?

Více než čtyři pětiny respondentů (81,5 %) by současné básně využily k vysvětlení jevů literární teorie, 17 lidí by s nimi pracovalo jako se samostatným celkem ve vývoji poezie. Jednomu respondentovi by básně sloužily k „srovnání s těmi, které vznikly v minulosti,“ a jednomu k tomu, aby dokázal, že „poezie je způsob vidění a prožívání světa.“

3.3.1.10. 10. Vyberte jména současných básníků a básniček, která vám jsou známá, a do políčka "jiná" napište, v jaké souvislosti jste jména slyšeli. Stejně tak

využijte políčko "jiná", jestliže znáte básníka či básnířku, jejichž jména v nabídce nejsou.

Výběr jmen básnířek a básníků, který jsem nabídl, byl z velké části náhodný. Respektive byla to jména, s nimiž jsem se během tvorby diplomové práce setkával nejčastěji. V položce *jiné* mohli respondenti uvést jakékoli jiné jméno. Nejznámější básník současné poezie byl Petr Borkovec (zná ho 20 respondentů z 27) a 13 respondentů (necelá polovina) zná Radka Malého. Shodně po deseti hlasech získali Petr Hruška a Jan Těsnohlídek ml. Vysoké procento lidí (37 %), kteří znají Těsnohlídka, pro mne bylo překvapující, stejně jako fakt, že je pro ně stejně známý jako Petr Hruška. Po sedmi hlasech získaly básnířky Rudčenková, Stehlíková a Marie Iljašenko. V komentářích byla uvedena i další jména, ale žádné se od ostatních příliš nelišilo počtem hlasů. Někteří respondenti se vyjádřili k tomu, odkud jména znají. Dvakrát zaznělo, že se odpovídající se jmény setkali během seminářů na vysoké škole, jednou byla zmíněna autorská čtení a jedna respondentka napsala, že autory zná v souvislosti s *Psím vínem* a časopisem *Host*. Vzhledem k nízkému počtu komentářů z nich nejde vyčíst obecně platný závěr.

3.3.1.11. 11. Znáte antologii Nejlepší české básně? Co o knize víte?

Na tuto otázku naprostá většina respondentů (20 lidí; 74 %) odpověděla, že o knize nikdy neslyšela. Dvě odpovědi jsou bez upřesnění (knihu znají, ale málo) a jeden respondent si knihu spojuje s posledním ročníkem: „Vybral Borkovec. Hodně subjektivní výběr, což je ok. Komentáře příliš doslovné a ukecané.“ Ze zbylých čtyř komentářů, které se shodují zmínkou o roční periodicitě antologie, dva zmiňují nakladatelství Host, jeden rok 2009, v němž antologie začaly vycházet, a jeden dokonce i informaci o každoročně se střídajícím se editorovi a arbitrovi (tato odpověď podle mne patří člověku, který v otázce sedm uvedl, že tuto knihu vlastní).

3.3.2. Závěr

3.3.2.1. Hypotézy

3.3.2.1.1. 1. Většina respondentů současnou poezii nevyučuje.

Hypotéza 1 byla potvrzena. Současnou poezii do svých hodin literatury většina vyučujících (70,4 %) nezahrnuje.

3.3.2.1.2. 2. *Příčina, z níž tak nečiní, je především nedostatek informací o současné tvorbě.*

Hypotéza 2 byla potvrzena. Tři čtvrtiny dotázaných pedagogů se současné poezii vyhýbají, a to především ze dvou důvodů – malá časová dotace (29,5 %) a nedostatek znalostí (44,5 %). I když určité povědomí o současné poezii učitelé mají. Mezi nejznámější básníky patří Petr Borkovec, Radek Malý, Petr Hruška a Jan Těsnohlídek ml. Velká znalost Borkovce, Hrušky a Malého se dala očekávat. První dva tvořili hojně i v 90. letech a patří ke „stálícím“ současné básnické scéně, o Radku Malém to platí vesměs také, ke všemu mu nahrává, podle mého soudu, jeho tvorba dětské poezie. Na druhou stranu bylo překvapením propadnutí Ladislava Zedníka, jehož jméno neznal nikdo. Zedníka jsem zařadil, protože získal letos Magnesii Literu za sbírku *Město jeden kámen*. Bez ohledu na to, jaký názor každý o této ceně zastává, myslím, že by její laureáty měli učitelé sledovat. Je možné, že tomu tak není? Anebo jméno učitelům jednoduše vypadlo?

Nakonec byl pro mne zarážející fakt, že dva z respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli, do svého komentáře uvedli, že neznají ani jedno navrhované jméno.

3.3.2.1.3. 3. *Kdyby měli učitelé podporu v materiálech (čítanky, učebnice, apod.), současnou poezii by do svých hodin zařadili jako nedílnou součást literárního vývoje.*

Potvrzena pouze první část hypotézy. Kdyby měli učitelé k dispozici výběr kvalitních současných textů, více než 70 % z nich by si tyto texty prostudovalo a zahrnulo do hodin literární výchovy, a to především jako výchozí materiál pro výuku literární teorie, a ne jako další kapitolu v literárním vývoji. Je otázkou, zda například nevěří, že by dnešní poezie mohla vytvářet nějaký milník, jako je tomu u velikých básnických generací minulosti, anebo naopak zda cítí potenciál současného textu, který by mohl k mladým promlouvat lépe než texty dob minulých.

3.3.2.1.4. 4. *Výbor kvalitních současných textů by učitelé uvítali a básně by využili ve svých hodinách, avšak antologie Nejlepší české básně neznají.*

Hypotéza 4 byla potvrzena. Většina respondentů (více než 74 %) by výběr básnických textů současnosti uvítala a zhruba stejné procento odpovídajících uvedlo, že knihy *Nejlepší české básně*, které tímto výběrem jsou, nezná. Můžu se jen domnívat, proč tomu tak je. Možná se tento výsledek dotýká problematiky samostudia učitelů. Velké množství práce nemotivuje učitele k dohledávání dalších informací, přestože cítí, že by to potřebovali, a argument, že nemají k dispozici materiály, je pro ně velikou záchranou a

výmluvou. Desátá otázka ukázala, že autory současné poezie znají (Petr Borkovec je v povědomí ze tří čtvrtin, Radek Malý téměř z poloviny), ale jejich básně do výuky nezařazují. Neznají jejich tvorbu? K dispozici je ještě jeden argument, který souvisí s malou časovou dotací (a jeden respondent ho explicitně uvedl): současná poezie není žádaná u maturitní zkoušky, a učitelé posledních ročníků středních škol se raději věnují *více potřebným autorům*: „Časové důvody, požadavky k MZ (neobsahuje ji) a zároveň množství jiných témat.“

3.3.3. Pár slov na konec

Většina oslovených vyučujících českého jazyka a literatury nemá s výukou poezie problém, naopak vyzdvihují její důležitost ve výchovně-vzdělávacím procesu českého jazyka a literatury. Tyto názory bylo možné vyčíst z poslední dobrovolné otázky dotazníku. Např.: „Učení literatury je taky předávání pochodně, vědomí, že poezie je součástí naší identity.“ Více než polovina uvádí jako veliký klad poezie fakt, že tato část literatury umožňuje individuální interpretaci. Avšak současnou poezii do svých hodin zahrnuje pouze čtvrtina dotázaných. Výzkum ukázal dva hlavní důvody – málo času a nedostatek znalostí. A přitom by o současnou poezii učitelé rádi věděli více a rádi by tyto informace předali. I když poslední otázka dotazníku odkryla ještě jeden aspekt problému – malou motivaci k další práci vyvěrající především z nezájmu studentů: „Já ji čtu rád, ale u studentů s ní (krom písňových textů) nemívám moc úspěch.“ Nebo: „Bohužel na poezii v hodinách není příliš času, děti nudí, nedokáží s ní pracovat.“ Jinými slovy ještě jednou to samé: učitelé by současnou poezii učili, ale cítí, že k tomu nemají vhodné podmínky. Málo času, neznalost autorů a textů a především nezájem studentů, kteří básnickými texty (má vlastní zkušenost coby čerstvého učitele) doslova pohrdají: básně jsou pro ně přežitek (parafráze názoru mého studenty ze septimy). Avšak stále je tu šance, že současné texty alespoň některým studentům ukážou, že je poezie aktuální. Verše *Rasistické poezie* zvedly ze židle nejednoho studenta oktávy, s nimiž jsem se o této básni bavil. Najednou jim někdo mluvil do toho, co se jich týká. A to si nemohli nechat líbit.

4. Závěr

„Teprve dějiny rozhodnou, kteří z nich (básníků) ve svém díle přežijí vlastní smrt.“¹¹⁵ Říká Wanda Heinrichová v eseji *Nejlepších českých básní 2013*. A má pravdou. Až čas ukáže, jakým směrem se poezie let 2009 – 2015 vydala, jaké tendence nakonec zvítězily, kteří autoři vytvořili texty, jež se přenesou přes desetiletí, budou oslovovat děti našich dětí a plnit učebnice literatury. Anebo zda poezie za deset dvacet let bude tím přežitkem, kterým je pro mnoho lidí i dnes, a zmizí.

4.1.1. Cíl č. 1 a č. 2: zjistit, jakém stavu je současná poezie, a konkretizovat její vývojové tendence.

První cíl se mi podařilo naplnit. Využil jsem odborné články z elektronických i tištěných časopisů a závěrečné eseje sedmi antologií nejlepších básní posledních let, což je vzhledem k malému časovému odstupu od zkoumaného tématu maximum. Na základě získaných informací jsem popsal hlavní tendence, k nimž současná poezie směřuje.

4.1.1.1. *Teoretické pozadí současné poezie*

Na konci první dekády jednadvacátého století se literární a kulturní noviny a časopisy (*Host, Tvar, Psí víno, Britské listy, A2*) zaplnily články pojednávající o krizi české literatury a především poezie. Debatu odstartoval článek Štefana Švece, který říkal, že současné poezii chybí témata a potenciál uspokojit současného čtenáře. Podobné názory tvrdily, že se z poezie stalo „ghetto“ uzavřené do sebe samého. Jediná možnost, jak z této situace ven, je otevřít se čtenářům, najít způsoby psaní a prezentace textů (internet, masová média), které by odpovídaly poptávce. Jiná interpretace zase tvrdila, že poezie musí zůstat taková, jaká je, protože to je její podstata. Problém je spíše na straně literární kritiky, která si neví se současnou produkcí rady. Žádný z aktérů ale nepřišel s konkrétním řešením a diskuse utichly stejně rychle, jako se vynořily. Nicméně pod povrchem zůstává otázka stále nedořešená a při jakékoli úvaze nad současnou poezií se myšlenka krize vykrádá na světlo. Na druhou stranu je důležité, že o takových věcech vůbec přemýšlíme, protože to znamená, že máme stále zájem, aby naše poezie žila.

Debata o krizi poezie byla rychle vystřídána vyhrocenou diskusí nad angažovaností poezie, jež rozdělila literární svět na dva tábory: jedni zastávali názor, že poezie by se neměla k politice a k aktuálnímu dění vyjadřovat, protože to ji činí utilitární a tendenční a

¹¹⁵ HEINRICHOVÁ, Wanda a Ivan Wernisch. *Nejlepší české básně 2013*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7294-973-1. s. 147.

takové vlastnosti jí nepřísluší; druzí tvrdili, že naopak jedno z poselství poezie je bojovat a burcovat. Nehledě na to, že by angažovaná poezie byla možnou cestou z krize. Pravdou zůstává, že angažována poezie existovala vždy, ve všech dobách naší historie se v nějaké formě objevila. Jednoduše proto, že to bylo potřeba. Já osobně cítím, že by i dnes měla angažovaná poezie ukázat svoji moc burcovat. Ne masy a ne v radikálním slova smyslu. Právě naopak. Měla by burcovat jednotlivce v jejich soukromém rozjímání nad aktuálními problémy společenskými, politickými, mezilidskými i intimními.

4.1.1.2. *Jednotlivé tendence*

Jakýkoli popis stavu současné poezie se dotýká myšlenky krize v tom smyslu, že básnické texty nemají takovou popularitu, jakou měly dříve. Což je holý fakt. Básní nevzniká méně, naopak, ale jejich nabídka silně převyšuje poptávku. Přestože jsou poličky s poezií v knihkupectvích útlé, básnických sbírek vychází dostatek, poezie je publikována na internetu a v literárních časopisech. Mezi ty nejvlivnější stále patří *Host*, *Psí víno* nebo *Tvar*; všechny tři mají podobu jak papírovou, tak elektronickou,¹¹⁶ bez níž by v dnešní době nemohly existovat. Poezie se snaží si stále udržet své místo mezi literaturou, a pokud vychází čtenáři vstříc, tak se jí to daří. Pomáhá si autorskými čteními (v jejichž pořádání má silnou pozici kavárna Fra),¹¹⁷ slam poetry či dalšími komponovanými večery plnými performancí. Poezie opouští intimní místa pokojů a přesouvá se na pódium před diváky. Tato tendence současné poezie se v určitých polohách přesouvá do experimentální roviny dávajíc vzniknout projektům, jež spojují poezii s moderními způsoby komunikace. *Google poezie* si hraje s hesly zadávanými do google vyhledávače, *Recykliteratura* těží z intertextovosti a spojuje texty a obrazy různých epoch, *DISPLEJ.eu* nabízí moderní a multimediální způsob publikace básní.

Na druhé straně stojí lyrická a lyricko-epická poezie často čerpající z všedních zážitků, z individuálních osudů a snažící se na zdánlivě banálním příběhu člověka vykreslit myšlenku či názor jdoucí za hranice času. Tyto básně mívají podobu zpovědi, odkrývají lidská trápení, mají milostnou či intimní tematiku, ale nebojí se ani silně expresivního líčení.

Nicméně jakékoli „proudy“ viditelné v současné básnické produkci zastřešuje tendence solitérství, individualismu a bezprogramovosti. Kdybychom hledali v dnešní básnické sféře literární skupinu s jednotným programem, mimo neustále opakované

¹¹⁶ *Host*: <http://casopis.hostbrno.cz/>; *Tvar*: <http://itvar.cz/>; *Psí víno*: <http://www.psivino.cz/>.

¹¹⁷ Webové stránky kavárny Fra: <https://www.fra.cz/cafe-fra/>.

skupiny *Fantasia* (A. Borzič, K. Boučka, P. Řehák), která vznikla v roce 2009, žádnou jinou bychom nenašli.

4.1.2. Cíl č. 3 a č. 5: zjistit, jak se na výuku současné poezie dívají učitelé a jakým způsobem dnešní žáci a studenti vnímají poezii.

Třetí a pátý cíl jsem se snažil naplnit na základě informací získaných z výzkumů Jaroslava Valy a z výsledků svého dotazníku. Myslím, že konkretizovat názory studentů se povedlo, a to především díky kvalitě Valovy práce. Ze svého vlastního průzkumu jsem zjistil informace, které považuji za hodnotné, avšak kvůli malému množství respondentů je nemohu prezentovat jako obecně platné.

4.1.2.1. *Poezie, studenti a učitelé*

Poezie dnes žije. A myslím si, že to my, učitelé, moc rádi (u)slyšíme. Výsledky krátkého dotazníku, jež jsem zadal necelým třem desítkám středoškolských učitelů, ukázaly, že chuť zabývat se poezií je velká. Poezie je u učitelů oblíbená, aktivně se o ní zajímají a cítí, že i pro žáky je velmi důležitá. Nabízí možnost nespočetného množství interpretací, které vyvěrají z našich prožitků, pocitů a zkušeností. Bohužel současnou poezií se dnes zabývá jen menšina učitelů. Hlavním důvodem jsou malé znalosti a nedostatek času na tuto kapitolu. A také nízká motivace zapříčiněná nezájmem ze strany studentů.

Dopřavdy by nešlo v žácích a studentech probudit alespoň trochu zvědavosti a chuti číst současnou poezii? Věřím, že jde jen o správný výběr textů. Výzkumy Jaroslava Valy týkající se čtenářství poezie odkryly, jaké texty jsou pro mladé nejlépe přístupné. Výborně hodnocené a dobře srozumitelné jsou básně příjemně laděné, a přestože se to může zdát paradoxní, přírodní lyrika vyvolávající libé pocity u studentů boduje. Vedle toho je to přímá a provokativní poezie zastoupená ve Valových výzkumech básněmi J. H. Krchovského. Chceme-li zaujmout studenty básní, měli bychom se podle Valy vyvarovat depresivních nálad a nihilistických obrazů. Můj malý výzkum dále ukázal, že učitelé rádi vyučují hravou poezii avantgardy, protože žáky baví a je velmi úzce spojená s kulturním a společenským vývojem.

Jsem přesvědčen, že současná poezie takové texty nabízí. Pokud bych chtěl se studenty číst příjemné básně, zvolil bych lyrické a pravidelné verše Radka Malého, kdybych chtěl provokativní a přímé texty, uchýlil bych se k Těsnohlídkovi, a v případě

hravosti a tvůrčí činnosti bych zabrousil k experimentu. Například již zmíněná *Google poezie* nabízí možnosti té práce jako avantgardní směry a především je *současná*.

4.1.3. Cíl č. 4: Vybrat text, který podrobím zkoušce, jak je schopný obstát u studentů posledního ročníku gymnázia.

Čtvrtý cíl jsem naplnil. Vytvořil jsem modelovou lekci postavenou na textu, který podle mého názoru pozměnil studentské myšlenky o současné poezii, což bylo jeho úkolem.

Konkrétní práce s textem Jana Těsnohlídka ml. *Rasistická poezie* ukázala, že prekoncepty, které studenti o současné poezii mají (nepíše se, není aktuální), nejsou pravdivé. Většina studentů se shodla na tom, že by poezie měla mluvit o aktuálním dění, protože je to částečně její úkol. Studenti se netajili tím, že jim poezie obecně není blízka; přestože jsem se neptal, můžu s čistým svědomím tvrdit, že ani jeden ze studentů nechte básně ve svém volném čase. Práce s Těsnohlídkovým textem však neměla ambice přesvědčit studenty, aby začali v batozích nosit současné verše. Měli si spíš uvědomit, co nám báseň říká a jak. Sdělení *Rasistické poezie* bylo podle studentů v pořádku a rozhodli, že téma je zajímavé. Formu a jazyk vybrané básně nepovažovali za nejlepší, a proto se jim podle mého hodnocení básně nelíbila. Ale to je na druhou stranu dobře – odhalili její nevelkou kvalitu, ale o to větší důležitost jejího poselství.

Na závěr se ještě jednou vrátím se k učitelské obavě věnovat se současné poezii vyvěrající z malé znalosti jejího současného stavu: V oficiálním textu na webových stránkách nakladatelství Host je k *Nejlepším českým básním 2016* uveden výrok: „Milovaný i nenáviděný výbor české poezie, letos již po osmé.“¹¹⁸ Vystihuje naprosto přesně nálady, které kolem těchto knih panují. Vedou se mimo jiné diskuse, kdo je hlavním cíleným čtenářem, a největší shoda panuje v tom, že to jsou sami básníci. Já s tímto tvrzením vnitřně nesouhlasím, ale místo svého protinázoru uvedu jinou myšlenku. Dalšími cílenými příjemci by měli být sami učitelé českého jazyka a literatury. Ročenka dává neopakovatelnou příležitost, aby si udělali obrázek o básnické produkci daného roku, přečetli si zhruba čtyřicet kvalitních básnických textů a se současnou básnickou scénou drželi krok i na poli teoretickém díky závěrečným esejím. Nedávno se na internetu objevila

¹¹⁸ Nejlepší české básně. Nakladatelství HOST. [online]. 2016 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/poezie/nejlepsi-ceske-basne-2016-1251>.

„apokryfní“¹¹⁹ verze *Nejlepších českých básní 2015*, v jejímž úvodu arbitr Petr Borkovec napsal: „Autory jsem požádal, aby napsali něco o okolnostech vzniku textu a nadhodili vlastní interpretaci. (...) Všichni zúčastnění se rozhodli interpretaci napsat; jim patří poděkování, že letošní antologie má – aspoň já si to myslím – jasného adresáta: **češtináře v osmičkách a devítkách, profesory, profesorky české literatury na všech středních školách** (pozn.: zvýraznil autor diplomové práce).“¹²⁰ Stejnou myšlenku uvedl také na besedě o projektu *Nejlepších českých básní*, která se uskutečnila přibližně před rokem na půdě Filosofické fakulty UK, a to v reakci na názor dalšího diskutujícího, že antologie jsou psány především pro samotné básníky. Loňská ročenka je díky interpretacím samotných básníků pro učitele o to cennější, protože nejen oni, ale také jejich studenti a žáci mohou nahlédnout do mysli básníka a vidět, nad čím a jak přemýšlí, když své básně tvoří. *Nejlepší české básně* by proto podle mého soudu měli patřit minimálně do výbavy knihoven základních a středních škol.

...

Tak, rýmy své již mám... zde stojím připraven!

¹¹⁹ STÖHR, Martin. [Nejlepší české básně – Apokryf 2-15] In: *Facebook* [online]. 9. 11. 2016 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: https://www.facebook.com/martin.josef.750?hc_ref=PAGES_TIMELINE&fref=nf
Martin Stöhr ve svém statusu píše: „Do vydání letošní ročenky zbývá měsíc a pro všechny nedočkavé zájemce jsme připravili malé, předehtřivací překvapení. Apokryfní verzi antologie NČB 2015, která zatím existovala jen okamžik – ve chvíli svého slavnostního uvedení. Stalo se tak loni 2. 12. ve Vinohradském pivovaru, kdy arbitr svazku Petr Borkovec „pro přítomné čtení požádal různé osobnosti (ty, které nevydávají básnické sbírky, nebo ne moc) o krátké poznámky o vybraných básních (a oni neznali autory)“. Glanc, Topol, Pelán, Šindelka, Zuzana Li, Lomová, Babák... Listujte a čtěte! Je to zajímavé...“

¹²⁰ Antologie *Nejlepší české básně 2015* by Host nakladatelství. *issuu*. [online]. 9. 11. 2016 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: https://issuu.com/hostbrno/docs/n__b2015.

4.1.4. Seznam zdrojů a použité literatury

4.1.4.1. Knihy

BORKOVEC, Petr a Tomáš Gabriel. *Nejlepší české básně 2015*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-7491-555-0. s. 77.

FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2410-7.

HEINRICHOVÁ, Wanda a Ivan Wernisch. *Nejlepší české básně 2013*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7294-973-1. s. 148.

HRUŠKA, Petr a Olga Stehlíková. *Nejlepší české básně 2014*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7491-413-3, s. 101.

KOŠŤÁLOVÁ, H., ŠAFRÁNKOVÁ, K., HAUSENBLAS, O., ŠLAPAL, M. Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka. Praha: ČŠI, 2010. [online] Dostupné z [www:http://www.csicr.cz/cz/85256-ctenarska-gramotnost-jakovzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka](http://www.csicr.cz/cz/85256-ctenarska-gramotnost-jakovzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka)

KRÁL, Petr a Jan Štolba. *Nejlepší české básně 2011*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-7294-557-3.

MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Sto nejlepších českých básní 2012*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7294-701-0. s. 210.

PIORECKÝ, Karel. *Česká poezie v postmoderní situaci*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1960-8.

ŘEHÁK, Jakub a Miloslav Topinka. *Nejlepší české básně 2010*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7294-409-5. s. 124.

ŠIKTANC, Karel a Karel Piorecký. *Nejlepší české básně 2009*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2009. ISBN 978-80-7294-335-7.

VALA, Jaroslav. *Poezie v literární výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2761-4.

VALA, Jaroslav a FIC, Igor. *Poezie a mladí čtenáři: výzkum recepce konkrétních básní*. Olomouc: Hanex, 2012. ISBN 978-80-7409-054-7.

VALA, Jaroslav. Poezie, studenti a učitelé. Recepce, interpretace, výuka. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3922-8.

4.1.4.2. Články v periodikách

BALAŠTÍK, Miroslav a Lubor KASAL. *Literatura v čase zahradníků*. Brno: Host, 2008, č. 10. ISSN 1211-9938.

DĚŽINSKÝ, Milan. *Básníci, vylezte z děr!*. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře. [online]. 2008 [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2008/9-2008/basnici-vylezte-z-der>.

GABRIEL, Tomáš. *Ne angažovaná, ale angažující poezie*. Literární.cz: Světová literatura živě. [online]. 21. 03. 2012 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/aktualni/clanky/ne-angazovana-ale-angazujici-poezie_8963.html#.VhuDxuyxpK5.

KRATOCHVIL, Jiří. Česká literatura a politika. *Tvar: Literární týdeník*. Praha: Klub přátel Tvaru, 1993, č. 27-28, s. 1.

MACHALA, Lubomír. Obnovení svéprávnosti. *Časopis HOST: Měsíčník pro literaturu a čtenáře*. [online]. 2004 [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/10-2004/obnoveni-svepravnosti>.

PIORECKÝ, Karel. Angažovaná poezie: souřadnice pojmu. *Psí víno*. [online]. 12. 10. 2015 [cit. 2015-10-12]. Dostupné z: <http://www.psivino.cz/?p=207>.

ŠVEC, Štefan. Krize české literatury. *Britské listy: Deník o všem, o čem se v České republice příliš nemluví*. [online]. 31. 3. 2008 [cit. 2015-10-05]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/39866.html>.

VANÍČEK, Jakub. *krize? kritika? dějiny?* Praha: Tvar, 2009, roč. XX, č. 8. ISSN 0862-657.

4.1.4.3. Elektronické zdroje

A2: *Zvíře nikdy nespí*. [online]. 2005 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.advojka.cz>.

Artefakta. TV, ČT Art, 16. 12. 2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10624468192-artefakta/213562227000046-artefakta-jana-buriana/>.

BALAŠTÍK, Miroslav. Vyprázdněný rituál. In: *Zelný rynek* [rozhlasový pořad]. ČRo Brno, 24. 4. 2015, 15:00. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/brno/zelnrynek/_zprava/miroslav-balastik-cte-jeste-nekdo-poezii--1482505.

Časopis HOST: Měsíčník pro literaturu a čtenáře. [online]. 2016 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz>.

Nejlepší české básně. *Nakladatelství HOST*. [online]. 2016 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/poezie/nejlepsi-ceske-basne-2016-1251>.

Psí víno: Časopis pro současnou literaturu. [online]. 2013 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.psivino.cz>.

STŮHR, Martin. [Nejlepší české básně – Apokryf 2-15] In: *Facebook* [online]. 9. 11. 2016 [cit. 2016-12-04]. Dostupné z:

https://www.facebook.com/martin.josef.750?hc_ref=PAGES_TIMELINE&fref=nf.

Tvar: Občasník živé literatury. [online]. 2016 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://itvar.cz>.

4.1.4.4. Básnické sbírky

BORKOVEC, Petr. *Berlínský sešit; Zápisky ze Saint-Nazaire*. Praha: Fra, 2008. ISBN 978-80-86603-74-2.

BORZIČ, Adam. *Počasi v Evropě*. Olomouc: Malvern, 2013. ISBN 978-80-87580-58-5.

BOUŠKA, Kamil. *Oheň po slavnosti*. Praha: Fra, 2011. ISBN 978-80-87329-06-8

BOUŠKA, Kamil. *Hemisféry*. Praha: Fra, 2015. ISBN 978-80-7521-031-9.

BRIKCIUS, Eugene. *Spouštění s milou*. Praha: Gallery, 2011. ISBN 978-80-86990-73-6

BRIKCIUS, Eugen. *Mesón el centro*. Praha: Gallery, 2010. ISBN 978-80-86990-37-8

BUDDEUS, Ondřej. *rorysy*. Praha: Fra, 2012, ISBN 978-80-87429-31-0

ČEPELKA, Miloň. *Druhý mandel sonetů*. Řitka: Čas, 2013. ISBN 978-80-7475-109-7.

DRYJE, František. *Locus debilis*. Praha: Sdružení Analogonu, 2014. ISBN 978-80-904419-8-9.

DYNKA, Jiří. *Poběžme natrhat růžové kakosty*. Brno: Větrné mlýny, 2012. ISBN 978-80-7443-059-6.

FIŠER, Zbyněk. *Někde za Truchlovem*. Brno: Druhé město, 2014. ISBN 978-80-7227-359-1.

GRÖGEROVÁ, Bohumila. Rukopis. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008. ISBN 978-80-86818-78-8.

HANUS, Ondřej. *Výjevy*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7294-700-3.

CHLÍBEC, Bohdan. *Zimní dvůr*. Brno: Druhé město, 2013. ISBN 978-80-7227-336-2.

ILJAŠENKO, Marie. *Osip míří na jih*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-503-1.

HRUŠKA, Petr. *Darmata*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-680-8

KRCHOVSKÝ, J. H.. *Já už chci domů*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o. , 2015. ISBN 978-80-7491-591-8.

MALÝ, Radek. *Malá tma*. Brno: Host – vydavatelství, s. r. o., 2008. ISBN 978-80-7294-278-7.

MALÝ, Radek. *Světloplaší*. Brno: Host, 2012. 978-80-7294-735-5

OHNISKO, Milan. *Oh!*. Brno: Barrister & Principal, 2012. ISBN 978-80-87474-79-2.

REINER, Martin. *Nové decimy*. Brno: Druhé město, 2015. ISBN 978-80-7227-371-3.

RUDČENKOVÁ, Kateřina. *Chůze po dunách*. Praha: Fra, 2013. ISBN 978-80-87429-51-8

RŮŽIČKA, David. *Jakýpacopa?*. Červený Kostelec: Mervart, 2008. ISBN 978-80-86818-73-3.

ŘEHÁK, Jakub. *Past na Brigitu*. Praha: Fra, 2012. ISBN 78-80-87429-37-2.

STEHLÍKOVÁ, Olga. *Týdny*. Praha: Dauphin, 2014. ISBN 978-80-7272-652-3.

TĚSNOHLÍDEK, Jan. *Násilí bez předsudků*. Krucemburk: JT's, 2016. ISBN 978-80-905633-2-2.

TĚSNOHLÍDEK, Jan. *Rakovina*. Krucemburk: JT's, 2011. ISBN 978-80-905022-1-5.

TĚSNOHLÍDEK, Jan. *Ještě je co ztratit*. Krucemburk: JT's, 2013. ISBN 978-80-905022-8-4.

ZBOŘIL, Jonáš. *Podolí*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-975-5.

ZEDNÍK, Ladislav. *Město jeden kámen*. Praha: Dauphin, 2015. ISBN 978-80-7272-734-6.